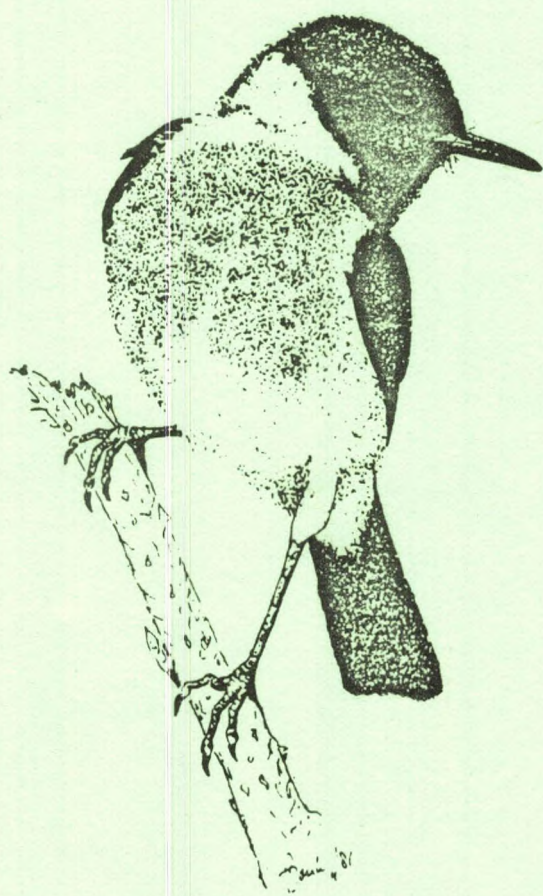

DE ROODBORSTTAPUIT

PERIODIEK VAN HET SAMENWERKINGSVERBAND VAN OOST-BRABANTSE VOGELWERK GROEPEN

ADRESSENLIJST AFGEVAARDIGDEN SAMENWERKINGSVERBAND VAN OOST-BRABANTSE VWG-EN

VOGELWERK GROEP IVN VALKENSWAARD

Ad van Asten Waalreseweg 73 a 5554 HB Valkenswaard 04902-41271
Jon Boesten de Mommers 12 5581 AL Waalre 04904-15276

VOGELWERK GROEP KNNV EINDHOVEN

Louis Schröver Bergstraat 24 5611 JZ Eindhoven 040-439065
Wim le Mair Vinc. Cleerdinlaan 12 5582 EK Waalre 04904-12780

VOGELWERK GROEP DE KEMPEN

Tom Heijnen Boschdijk 1081 5626 AG Eindhoven 04909-2128
Piet van Happen Waardstraat 15 5662 EN Geldrop 040-862739

VOGELWERK GROEP MIDDEN-BRABANT

Loek Hilgers Bernard Vrienslaan 7 5062 EM Oisterwijk 04242-84978
Frans Post Noordoekring 62 5038 GE Tilburg 013-360118

IVN VOGELWERK GROEP DE PEEL

Sjef Benders Wilhelminastraat 58 5721 KK Asten 04936-1367
Piet van Tilburg Boletenplein 26 5721 NE Asten 04936-1120

VOGEL- EN NATUURWACHT 's-HERTOGENBOSCH e.o.

Dick Jansen Postbus 207 5140 AE Waalwijk

VOGELWERK GROEP DE KLAMPER

Harrie van Heeswijk p/a Fonteinberg 2 5691 GZ Son 040-425166
Willie Peters Saturnusstraat 35 5694 TH Breugel 04990-75946

VOGELWERK GROEP IVN BEST

Chiel de Vries J. Banckertstraat 14 5684 BP Best 04998-73916

VOGELWERK GROEP NUENEN

Henk Daamen Beukenlaan 3 5671 AH Nuenen 040-
Annie Verheijen Oranjestraat 7 5671 HH Nuenen 040-

VOGELWERK GROEP GELDROP

Ben de Ruyter Heibeekstraat 40 5662 EG Geldrop 040-857391

VOGELWERK GROEP IVN OSS

Fred de Wit A. Kuiperstraat 51 5344 GA Oss 04120-31625
Wim Gremmen Molenweg 90 5351 WE Berghem 04123-1545

VOGELWERK GROEP DE ORTOLAAN

John Vereyken Margrietstraat 59 5741 XL Beek en Donk 04929-63199
Wil v. d. Vossenbergh Beukenlaan 95 5741 DX Beek en Donk 04929-63206

VOGELWERK GROEP IVN MAARHEEZE

Willem Beeren Kard. de Jongstraat 10 6021 VX Budel 04958-3437

VOGELWERK GROEP CUYK

Louis Geraets B. van Raaystraat 27 5437 BC Beers 08850-20263

VOGELWERK GROEP IVN HELMOND

Jan van de Rijt Hendrikmesdagstraat 11 5702 VK Helmond 04920-34446

SOV BERICHTEN

SOV ARCHIEF MEDEDELING NR 2

Het is alweer een jaar geleden, dat u via de Roodborsttapuit iets over het SOV waarnemingen-archief heeft vernomen. In die tijd is er veel gebeurd.

Op de eerste plaats is de automatisering van onze gegevens naar een andere instantie overgegaan. Eerst werd dat door Staatsbosbeheer in Utrecht gedaan. Het SBB is echter gereorganiseerd en al enkele jaren geleden was bekend, dat ons geautomatiseerde archief dan zou overgaan naar het Biogeografisch Informatie Centrum (BIC). Dit is inmiddels gerealiseerd.

Voor alle duidelijkheid: bij het begin van het archief heeft het SOV een overeenkomst gesloten met het SBB over het gebruik van onze gegevens, wat er op neer kwam dat het SOV altijd zijn fiat kan uitspreken wie er tot de gegevens toegang heeft. Dit kontrakt voorzag reeds in de overgang van SBB naar BIC, zodat nog steeds dezelfde overeenkomst van kracht is.

Het BIC is sinds een jaar bezig om een professioneel geautomatiseerd systeem op te zetten. Daardoor heeft de verwerking van de SOV waarnemingskaarten een flinke tijd stil gelegen. Dat is inmiddels weer verleden tijd: alle bij ons binnengekomen kaarten kunnen weer verwerkt (en dus gebruikt) worden.

Op de tweede plaats komen er steeds meer kaarten binnen. De stand is nu als volgt: er zijn ongeveer 7500 waarnemingskaarten in het geautomatiseerde archief opgenomen. Bij mij thuis liggen er nog ongeveer 2000 kaarten op verwerking te wachten. Een totaal van bijna 10.000 kaarten, voorwaar een respectabel aantal.

Er zijn gelukkig steeds meer vogelaars die hun waarnemingen op de kaarten invullen. Een zeer positieve ontwikkeling, waarvoor we alle "invullers" zeer hartelijk willen bedanken. Maar aan de andere kant moet er blijkbaar nog zeer veel binnenkomen, want er zijn meer dan 20.000 kaarten verspreid!

Via deze weg willen we daarom iedere serieuze vogelaar aansporen om zijn/haar gegevens op de SOV waarnemingskaarten in te vullen. Alleen dan kunnen we straks bogen op een compleet, professioneel archiefsysteem.

Tom Heijnen.

SOVON-NIEUWS

BSP-RESULTATEN BREDER BEKEKEN

Dit broedseizoen gaat het Bijzondere Soorten Projekt (BSP) van SOVON zijn vierde 'levensjaar' in. Zoals het alle landelijke projecten vergaat of is vergaan, zo vergaat het ook het BSP: Alle begin is moeilijk! Desalniettemin mogen we na drie inventarisatiejaren constateren dat we op de goede weg zitten. Voor eenieder die het nog niet weet, het volgende. Het BSP probeert antwoord te geven op vragen als: Welke zeldzame en schaarse vogelsoorten gaan in Nederland vooruit of achteruit? Hoe snel verloopt die toename of afname en bestaan daarin eventueel regionale verschillen?

Een groot deel van de zeldzame vogels, waartoe we gemakshalve ook de kolonievogels rekenen, worden reeds landelijk geteld. Er zijn echter nog hiaten. Over deze hiaten wil ik het in deze korte bijdrage hebben.

De BSP-Resultaten-tabel spreekt eigenlijk al voor zich, maar voor alle duidelijkheid zal ik enkele probleemgevallen toelichten.

Wat betreft de kolonievogels mogen we niet klagen. Nagenoeg alle kolonievogels worden districtsdekkend dan wel landdekkend geteld, uitzonderingen daargelaten. Onverwachte vestigingen van bijvoorbeeld Oeverzwaluw of Roek kunnen wel eens over het hoofd worden gezien. De zeldzame vogels staan er minder rooskleurig voor. Ik zal me beperken tot het bespreken van een drietal soorten, namelijk Roerdomp, Nachtzwaluw en Grauwe Gors.

Roerdomp: In de Atlas van de Nederlandse Vogels die onlangs is verschenen wordt de Nederlandse populatie geschat op 200 - 700 broedparen. De resultaten van het BSP voor 1985 en 1986 geven slechts aantallen van respectievelijk 41 en 45 broedparen. Een enorme ondertelling dus. Deze soort is volgens mij met recht een aandachtsoort voor 1988.

Nachtzwaluw: Wat de Nachtzwaluw betreft zou je je af kunnen vragen of vogelaars bang zijn in het donker!

De Nederlandse populatie wordt geschat op 500 - 800 broedparen, terwijl de BSP-resultaten over beide jaren ongeveer 100 broedparen weergeven. Oost-Brabant is, met zijn heidevelden en kaalkappen, erg belangrijk voor deze soort.

Zouden er niet meer dan 15 territoria zijn in Oost-Brabant?

Grauwe Gors: In 1986 is slechts één territorium van deze soort in Oost-Brabant vastgesteld (het betrof ook nog een losse melding!). Mijns inziens moeten er veel meer zitten. Landelijk gezien is het al beter. De Nederlandse populatie wordt geschat op 275 - 400 broedparen, terwijl het BSP over beide jaren ongeveer 80 broedparen aangeeft. Dit is slechts 15% van de totale Nederlandse populatie! Ook met recht een aandachtsoort voor 1988.

De tabel geeft nog meer aandachtsoorten weer zoals Porseleinhoen, Duinpieper en Grauwe Klauwier. De aantallen spreken, mijns inziens, voor zich. Wellicht dat de aantallen voor Oost-Brabant worden rechtgetrokken nu ook het Samenwerkingsverband actief gaat deelnemen aan het Bijzondere Soorten Projekt van SOVON.

3 SOVON BERICHTEN

Tabel. BSP-resultaten in vergelijking met de totale Nederlandse broedpopulatie.

Soort	Nederlandse populatie in		BSP-resultaten		BSP-resultaten	
	1973-1977	1978-1983	geheel Nederland 1985	1986	distrikt 16 1986	%
Bl. Reiger	9.500		8/9.000		191-200	2
Kokmeeuw	250.000	225.000- 275.000			14.000	5
Stormmeeuw	7.000				6	
Zilvermeeuw	53.000				4	
Visdief	8/10.000				6	
Zwarte Stern	2/3.000				14-16	
Oeverzwaluw			4/5.000		70-80	2
Roek		20.000	30.000		1464	5
<u>Geoorde Fuut</u>	30-70	30-225	63	87+B	33	36
<u>Roerdomp</u>	500-700	200-700	41	45	6	13
<u>Woudaapje</u>	100-135	35-75	3	2		
<u>Grauwe Gans</u>	100-135	200-300	103	40+B+D	6	10
<u>Krooneend</u>	40-60	30-65	0	0		
<u>Bruine Kiek.</u>	725-850	700-900	201+FL	170+FL	5	
<u>Korhoen</u>				83	35	42
<u>Pors. hoen</u>	50-200	150-1100	164	68+B	3	
<u>Kwart. koning</u>	100	150-600	38	13+D+C		
<u>Bontbek Plev.</u>	450-600	500-750				
<u>Nachtzwaluw</u>	500-600	500-800	81	136+2xB	15	10
<u>IJsvogel</u>	275-325	20-300	15	15	5	33
<u>Draaihals</u>	125-250	100-175	13	23		
<u>Duinpieper</u>	75-90	50-75	6	12	2	17
<u>Gr. Gele Kwik</u>	120-175	100-275	38+B	28		
<u>Paapje</u>	1000-1100	700-1000	131	164		
<u>Kramsvogel</u>	54-75	700-900	33	174	1	0,6
<u>Gr. Karekiet</u>	1200-1600	350-750	100+D+3xC	97+3xB	1	
<u>Gr. Klauwier</u>	150	80-140	30	27	2	
<u>Klapekster</u>	10-15	12-18	3	2		
<u>Grauwe Gors</u>	400-800	275-400	73	37	1	2

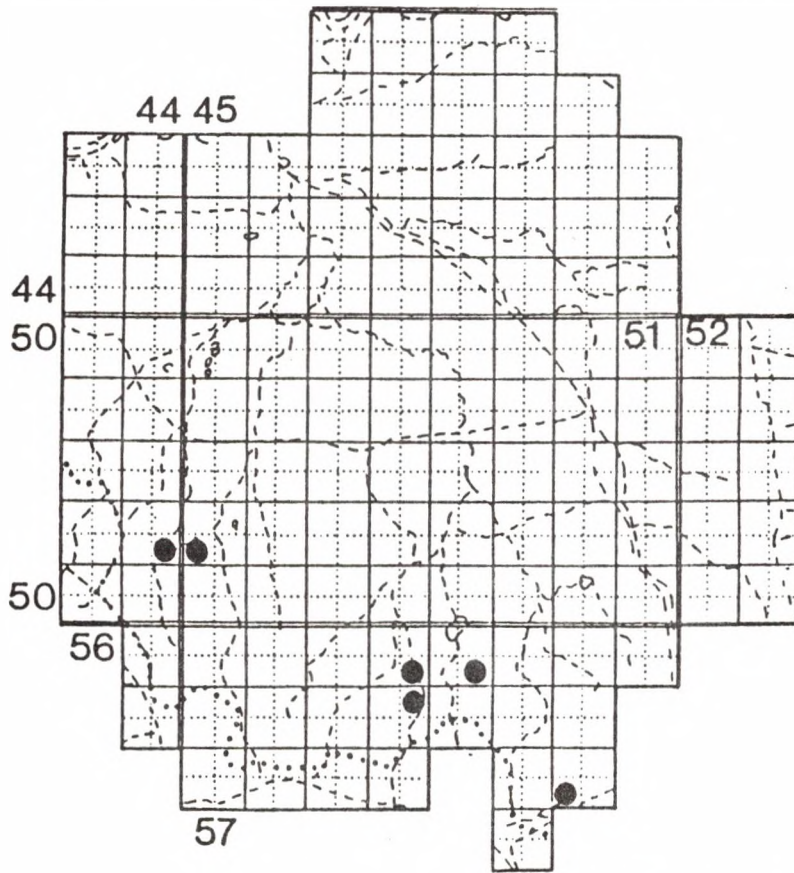
Verklaring: weergegeven zijn de (geschatte) Nederlandse populatie in 1973-77 en 1978-83 en de resultaten van het BSP-onderzoek. In de meest rechtse kolom staan de BSP-resultaten van district 16 (Oost-Brabant). Het percentage geeft aan welke fractie van het aantal paren, dat het BSP in heel Nederland heeft opgeleverd, voor rekening van Oost-Brabant komt (1986).

_____ = aandachts-soort in 1988

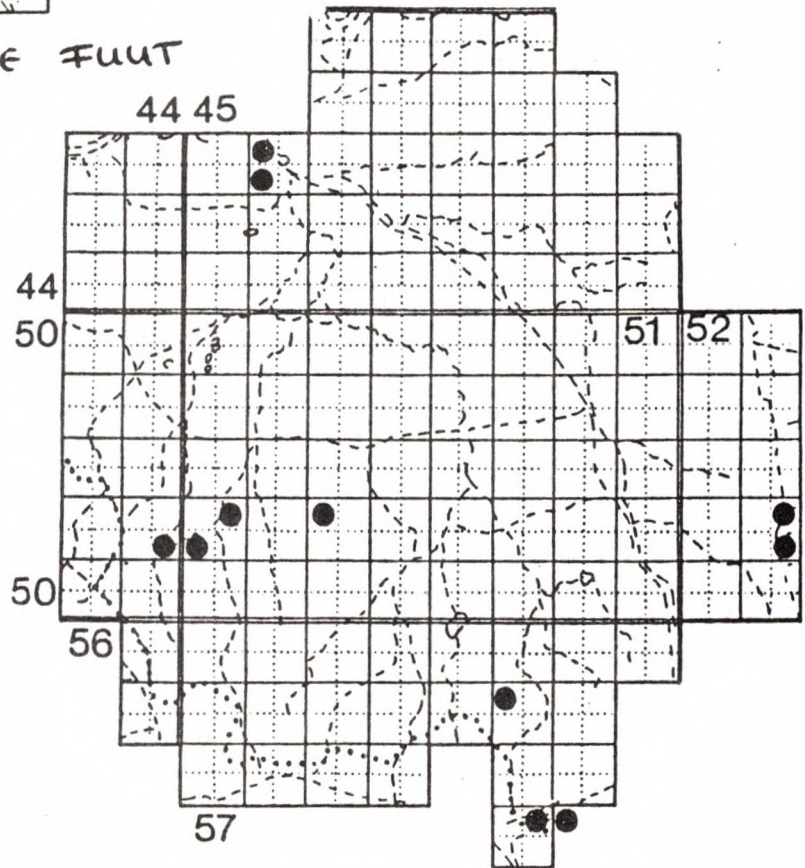
FL = Flevopolders

B,C,D = aantalsklassen (B: 2-5, C: 6-10, D: 11-25 paren)

Enkele resultaten van het BSP in Oost-Brabant, 1986

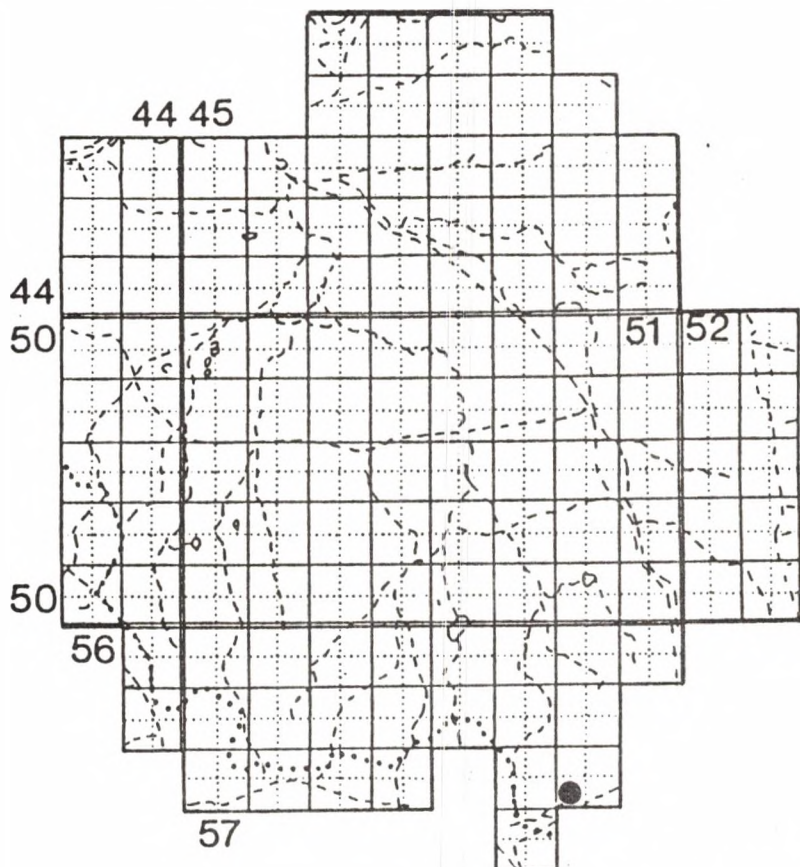
GEORDE FUUT

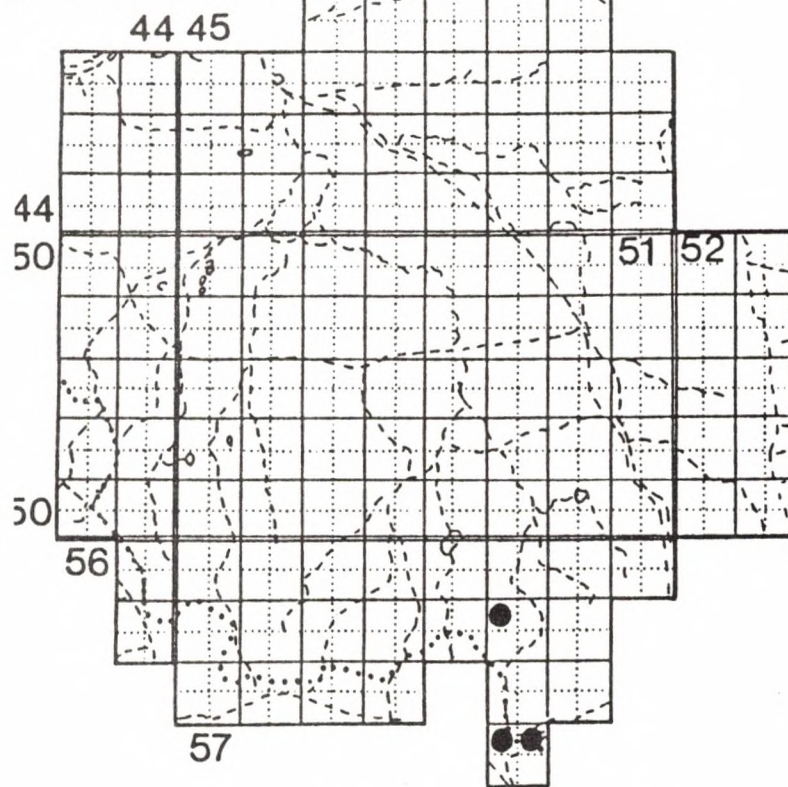
ROERDOND

5 SOVON BERICHTEN

Enkele resultaten van het BSP in Oost-Brabant, 1986 (vervolg)

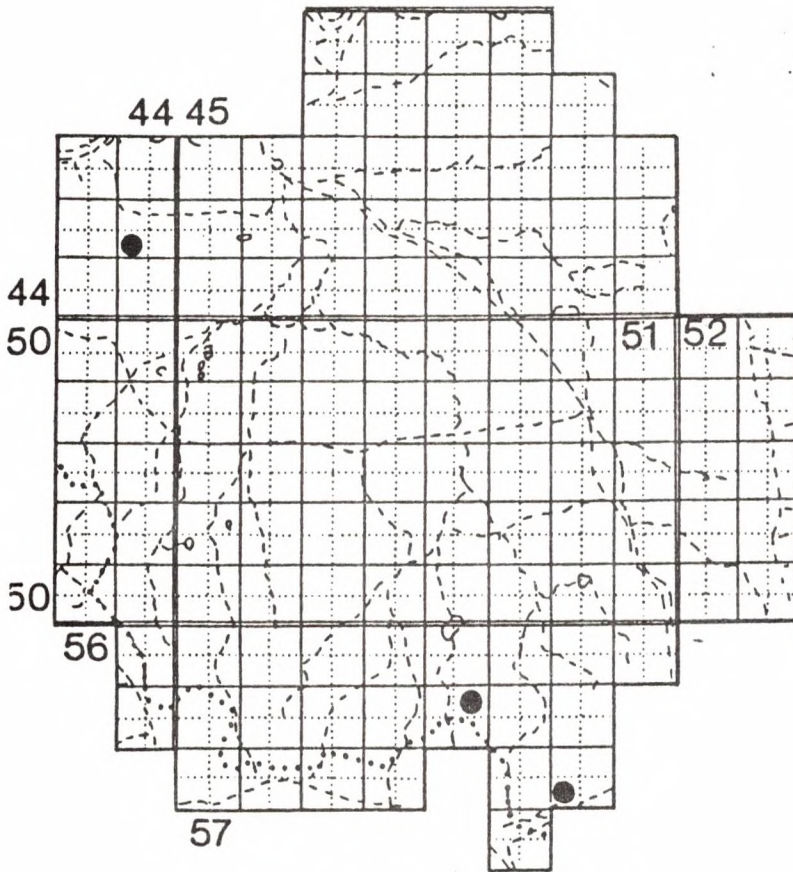

GRAUWE GANS

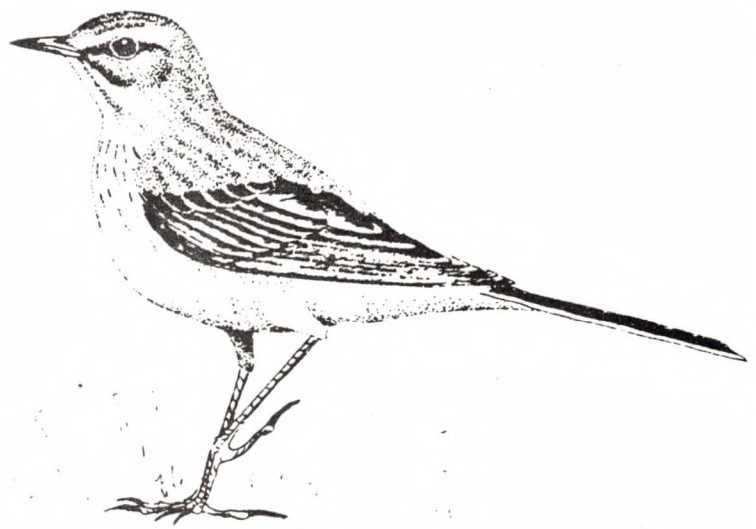

PORSELEINHOEN

Enkele resultaten van het BSP in Oost-Brabant, 1986 (vervolg)

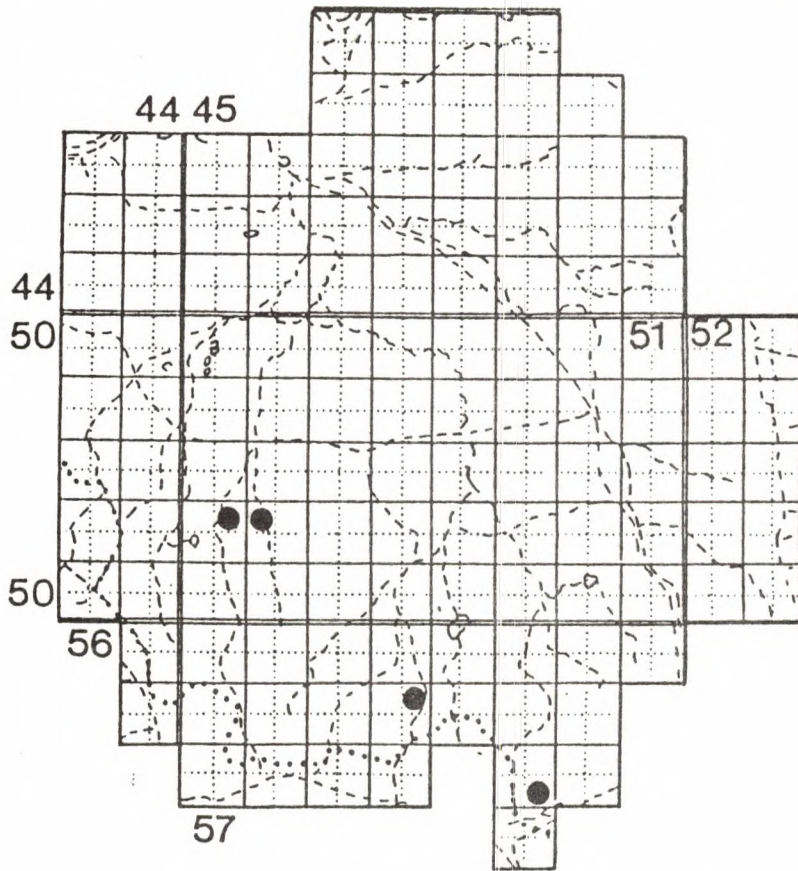
Duinpieper

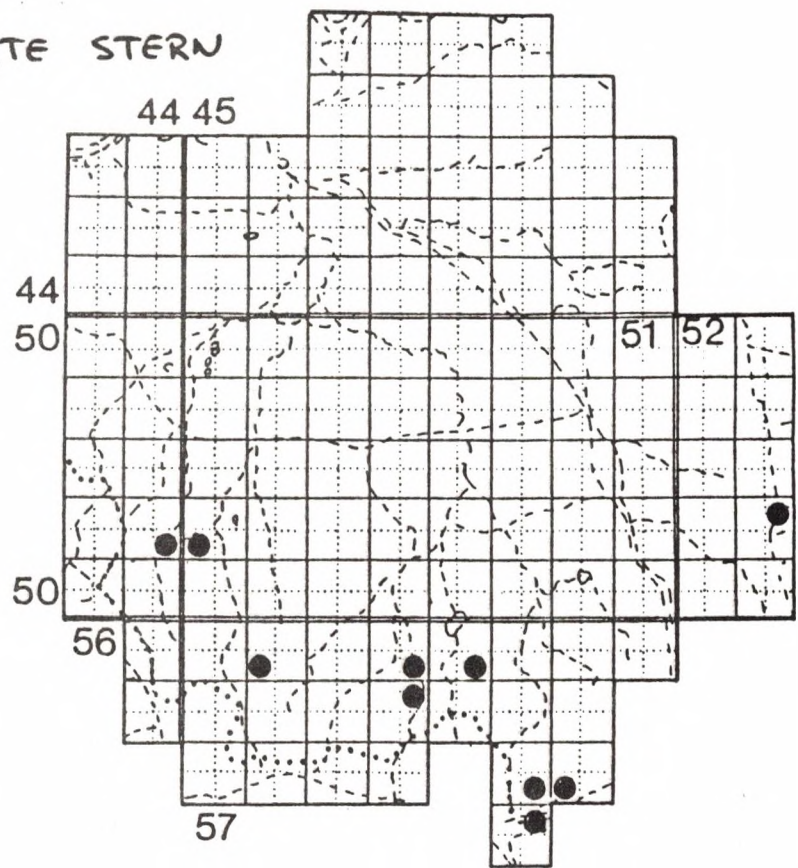
Duinpieper ad.

7 SOVON BERICHTEN

Enkele resultaten van het BSP in Oost-Brabant, 1986 (vervolg)

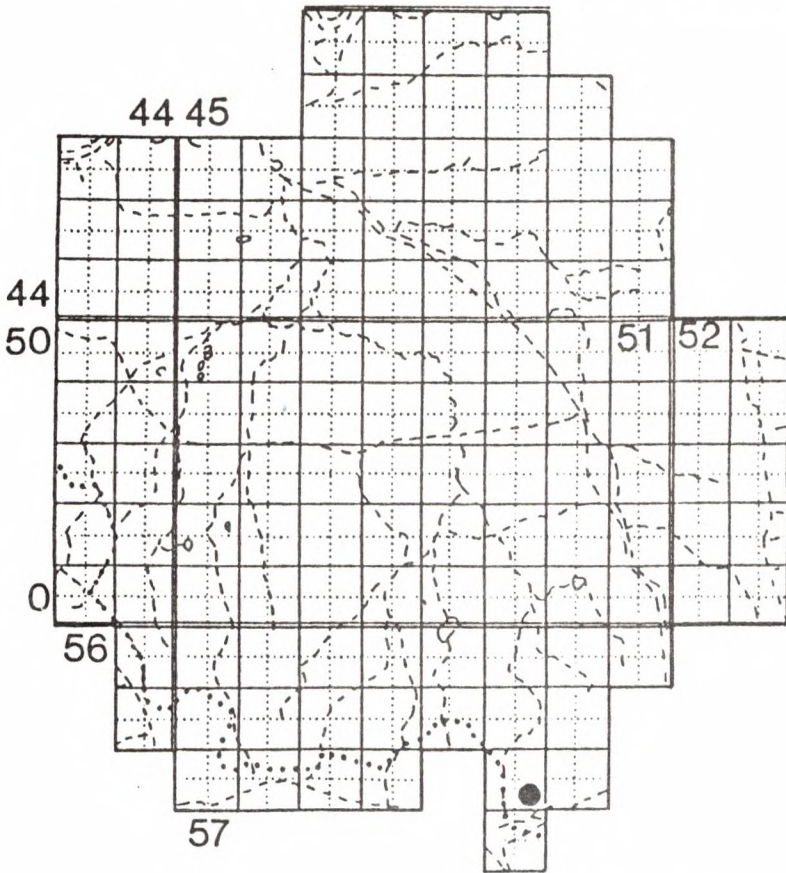

ZWARTE STERN

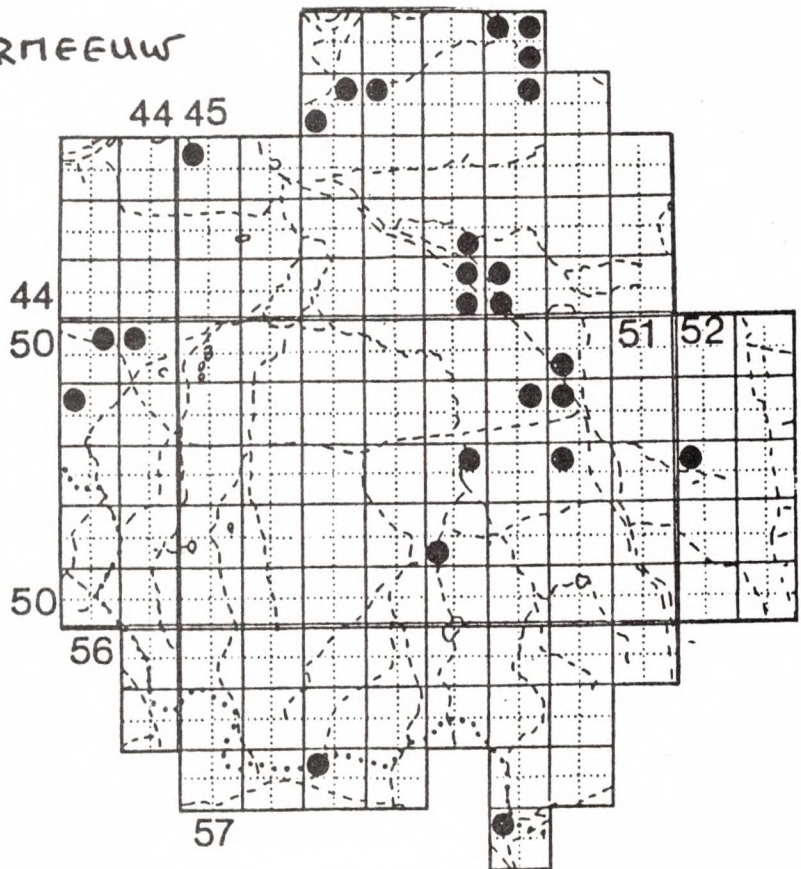

KOKMEEUW

Enkele resultaten van het BSP in Oost-Brabant, 1986 (vervolg)

ZILVERMEEUW

ROEK

9 SOVON BERICHTEN

Ernest van Asseldonk, Schout Kellenerstraat 68, 6042 XH Roermond.

Literatuur

SOVON (1987). Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Arnhem.
Teixeira. R. M. (1979): Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumen-
ten, 's-Graveland.

Maarten Helmich

Inleiding

Na de reorganisatie van het dienstvak Natuurbehoud van het SBB (bij velen van U wellicht nog wel bekend) functioneert al weer meer dan drie jaar een nieuwe structuur.

In deze nieuwe structuur zijn beleid en beheer gesplitst. Verantwoordelijk voor het beheer van de staatsnatuurterreinen is het dienstvak Terreinbeheer van het SBB.

Bijdragen aan en vertaling en uitvoering van het rijksbeleid inzake natuur- en landschapsbehoud, het faunabeheer en het milieubeheer is het werkterrein van NMF.

Per provincie functioneert een consulent, adj. consulent natuurwetenschappelijk medewerker, milieu-medewerker (niet alle provincies), districtshoofden Natuur en milieu (regio's), districtshoofd faunabeheer en districtsassistenten.

Takenpakket

Het zou te ver voeren om alle NMF taken hier op te noemen. Ik beperk me tot enkele taken waarbij de inbreng door vogelwerkgroepen e.d. erg waardevol kan zijn, bijvoorbeeld landinrichtings-projecten, beschermde natuurmonumenten en beheersplannen van partikuliere NB-organisaties (Brabants Landschap, Natuurmonumenten).

De landinrichtingsprojecten

De "wensen" vanuit de natuurbescherming voor wat betreft behoud, beheer, natuurontwikkeling e.d. in landinrichtingsprojecten zijn geformuleerd in het advies van de natuurbeschermingsraad aan de minister van landbouw en visserij: het zogeheten N.W.C.-advies (Natuur-wetenschappelijke commissie).

Dit advies wordt in het begin van de voorbereiding van landinrichtingsprojecten opgesteld en in de handleiding voor diegenen die bij de voorbereiding zijn betrokken en de belangen van "de natuur" behartigen.

De natuurbeschermingsraad baseert haar advies op het NMF-inventarisatierapport.

Het is duidelijk waarom het inventarisatie-rapport zo volledig mogelijk moet zijn.

11 NMF BERICHTEN

Beschermde Natuurmonumenten

De minister van landbouw en visserij kan, op grond van een aantal redenen, gebieden tot beschermd natuurmonument verklaren, bijvoorbeeld de Landschotse Heide, De Neterselse Heide, een deel van landgoed De Utrecht enzovoort. Het betreft meest particuliere terreinen (Staatsnatuurterreinen vallen onder SBB-terrein-beheer) waarvan de bescherming niet reeds op andere wijze of krachtens de wet is te realiseren.

Na aanwijzing wordt in het algemeen (door NMF) een beheersvisie en een beheersplan opgesteld. Uiteraard is het ook hier van belang dat alle terreinkennis, in dit verband vooral de ornithologische waarden, bij NMF bekend zijn. Dit op de eerste plaats om de juiste beheersmaatregelen te nemen, maar ook om argumenten te hebben om ongewenste (= schadelijke) activiteiten te weren. Een voorbeeld daarvan is het sterk aan banden leggen van jachtactiviteiten in een Beschermd Natuurmonument. U leze het wild-beheerplan (zo heet dat) Neterselsche Heide er maar op na!

Beheersplannen van partikuliere NB-organisaties

Alvorens de overheid het beheer van de partikuliere NB-organisaties (mede-) financiert worden deze beheersplannen o.a. door NMF beoordeeld. Plannen worden op een aantal zaken getoetst: passen de doelstellingen binnen het overheidsbeleid, is gebruik gemaakt van de goede inventarisatiegegevens en is het beheer (mede) afgestemd op deze gegevens.

Dit nu blijkt niet altijd het geval te zijn. Zo bleek bijvoorbeeld dat van een belangrijk natuurgebied in Oost Brabant de herpetologische waarden onvoldoende waren onderkend, en sloten de voorgestelde beheersmaatregelen hier dan ook niet op aan. Juist door de inbreng van leden van werkgroepen ter plaatse bleek van deze tekortkoming; aan hen hadden wij het plan voorgelegd.

Rubriek Roodborsttapuit

Regelmatig, zo is de bedoeling, zult u voor u relevante NMF-mededelingen in de Roodborsttapuit kunnen lezen. Bijvoorbeeld welk onderzoek door ons zelf wordt verricht, welke NMF-rapporten zijn verschenen, met welke beheersplannen/visies we bezig zijn enzovoort.

Vragen aan u, of inzicht in bestaande gegevens zullen wij zoveel mogelijk laten verlopen via de biologisch secretarissen van het SOV. Zij hebben inzicht in bestaande avifaunistische gegevens, dan wel kunnen ons doorverwijzen naar ter plaatse goede bekenden. We streven er wel naar om een zo compleet mogelijk Natuur-wetenschappelijk archief (NWA) te vormen, m.a.w. uw inventarisatierapporten/verslagen willen we ook gaarne ontvangen.

Wij hebben ook wat te bieden! In ons NWA beschikken we over erg veel gegevens. Voor belangstellenden is dit NWA geopend. Ook bij ons rust op een aantal, aan ons vertrouwelijk toegezonden gegevens, een embargo.

Indien u inzage wilt hebben in het NWA, dan kunt u het beste contact opnemen met Joost Cools van NMF. s'Maandags vrijwel altijd op kantoor aanwezig (013-678755).

KORTE MEDEDELINGEN

HET KERKUILEN PROJECT IN NOORD-BRABANT

Inleiding

Als je het landelijk overzicht bezieet van het aantal geregistreerde broedgevallen (tabel 1) en je weet dat Noord Brabant ca 14 % van de oppervlakte van Nederland bestaat, dan zou je theoretisch bezien meer Kerkuilen in Noord Brabant mogen verwachten. Ik begrijp dat deze redenering niet helemaal terecht is, maar toch.....

Tabel 1. Totalen van de in de jaren 1976 t/m 1985 in ons land geregistreerde Kerkuil-broedgevallen. Bron: Vogels nr. 43 januari-februari 1988.

Provincie	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Groningen	13	21	16	3	3	12	9	14	12	12
Friesland	21	30	28	8	9	9	18	25	33	43
Drenthe	19	17	15	7	7	9	20	23	29	31
Overijssel	23	25	21	12	17	18	25	32	45	35
Gelderland	44	37	47	25	32	46	42	56	64	37
Utrecht	8	11	6	3	4	7	4	3	2	3
Zeeland	19	26	23	7	7	19	15	11	18	6
Noord Brabant	31	36	43	33	44	45	30	40	33	32
Limburg	15	16	17	5	7	10	10	11	7	12
IJsselmeerpolders	1	3	0	1	6	5	6	10	11	2
Totaal	194	222	216	104	136	182	189	225	254	213

N.B. In 1981 zijn ook 2 broedgevallen gemeld uit de provincie Zuid Holland.

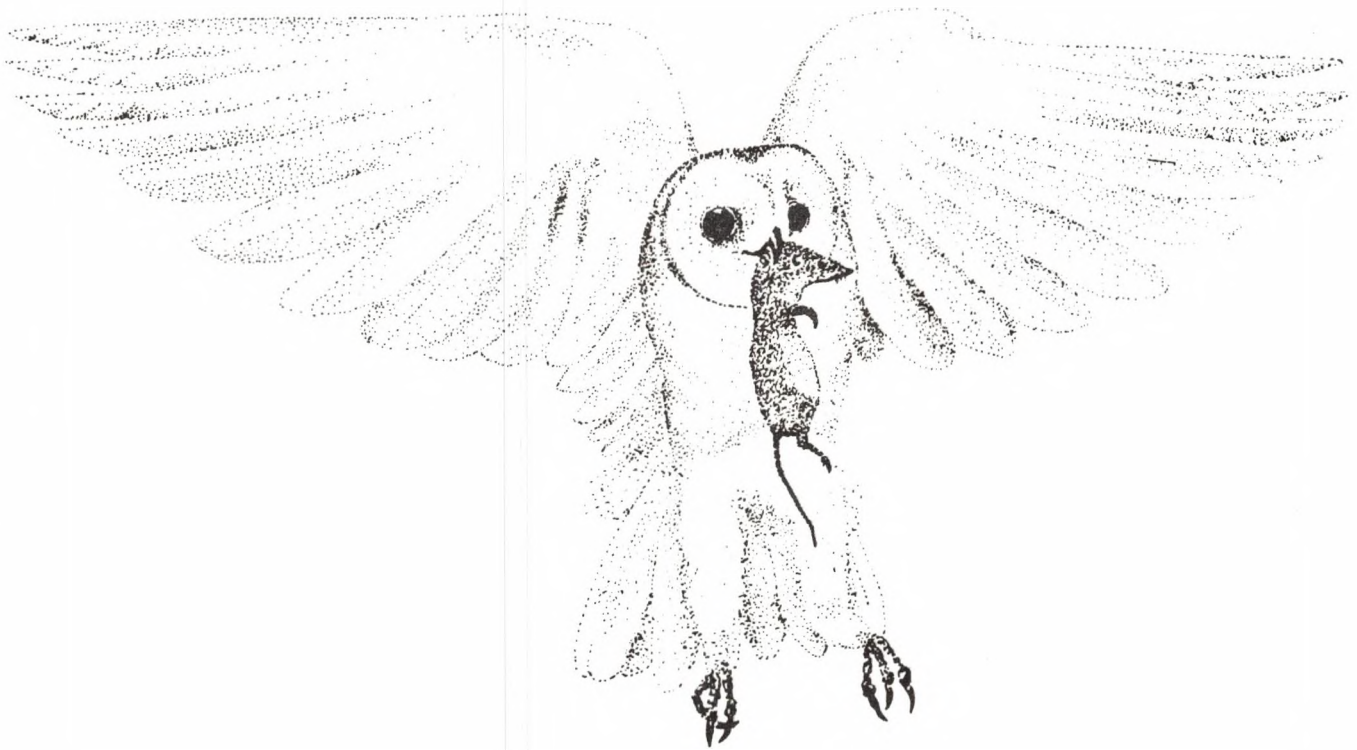
Er zijn een groot aantal redenen te noemen waarom het nog steeds niet goed gaat met de Kerkuil. Oorzaken van achteruitgang (in vergelijking met jaren geleden) blijven in dit artikel buiten beschouwing. Eén oorzaak echter, waar we als vogelwerkgroep iets aan kunnen doen, wil ik toch noemen; namelijk het ontbreken van voldoende (geschikte) nestgelegenheid. Nogal wat geschikte nestgelegenheid is door de moderne vorm van boerderijbouw verdwenen, en kerktorens worden nogal eens vanwege duiven en Kauwen-overlast afgegaasd. Mij zijn verschillende (ook Noord Brabantse) gevallen bekend dat men bij het afgazen niet wist dat er een uil in de kerk woonde. Zo zijn nogal wat Kerkuilen de hongerdood gestorven.

Wat hieraan te doen?

Door het ontplooiën van gezamenlijke activiteiten, zoals het plaatsen van kasten, kastcontrole, voorlichting, coördinatie e.d. zijn genoemde, voor de Kerkuil fatale, gebeurtenissen te voorkomen. Tot enkele jaren geleden vonden die gezamenlijke activiteiten steeds plaats, mede door de stimulerende werking van Sjoerd Braaksma. Immiddels is Sjoerd Braaksma met pensioen en is de landelijke coördinatie overgenomen door Johan de Jong uit Friesland. Hij doet deze coördinatie naast een volledige onderwijsbaan en gaat dus, noodgedwongen, anders dan Braaksma te werk.

Provinciale coördinatie

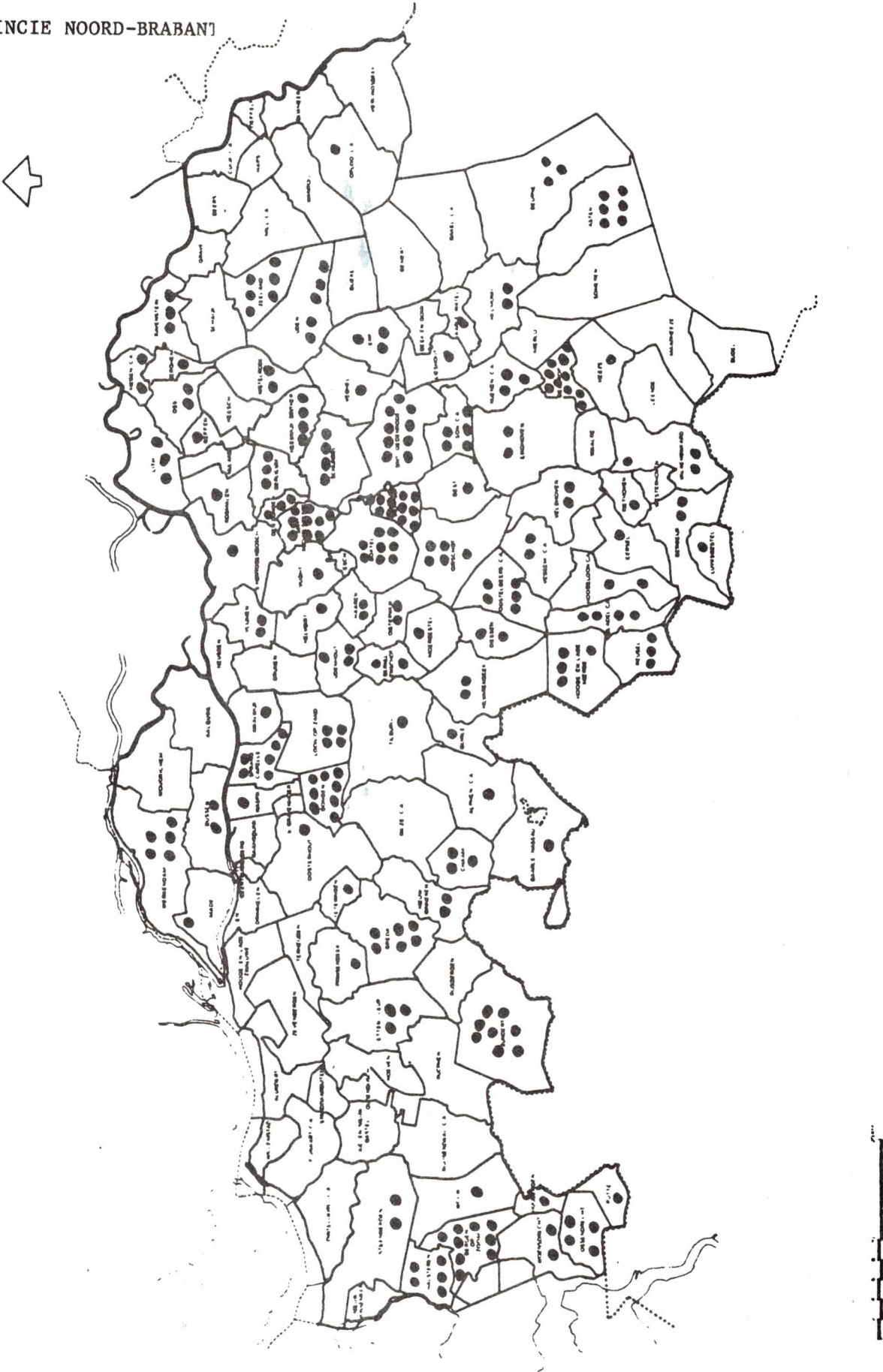
Besloten is daarom om per provincie naar een of twee coördinatoren te streven. Deze provinciale coördinatoren regelen de premieregeling, zorgen dat gegevens over broedresultaten e.d. correct worden aangegeven, proberen witte nestkastvlekken (figuur 1) op te vullen en stimuleren mensen om zich voor de kerkuil in te zetten.

Kerkuil - Tyto alba frank hejts 1984

Figuur 1. Verspreiding van Kerkuilen-kasten in Noord-Brabant per 1 mei 1984

PROVINCIE NOORD-BRABANT

15 KORTE MEDEDELINGEN

De provinciale coördinatoren komen (minimaal) een keer per jaar bij Vogelbescherming om gegevens uit te wisselen, om een bijdrage te leveren aan het op te stellen soortenbeschermingsplan (door Johan de Jong) enz. Het contact van de landelijke coördinatie gaat niet verloren. De Jong komt eens per jaar, tijdens het kerkuilenoverleg in november in Boxtel, naar Brabant.

Nieuwsbrief

Minimaal een keer per jaar zullen de provinciale coördinatoren, Ger van den Oetelaar en Maarten Helmich, een nieuwsbrief opstellen met daarin onder andere de stand van zaken m.b.t. de Kerkuil, literatuur, ervaringen van vogelwerkgroepen enzovoort.

De eerste nieuwsbrief is inmiddels verschenen en ruim verspreid.

In die nieuwsbrief zijn een aantal punten, die ook in dit artikel staan, nader uitgewerkt.

Als U contact opneemt met een van de Noord Brabantse coördinatoren, kunt U ook op de verzendlijst van de nieuwsbrief worden geplaatst.

Adressen provinciale coördinatoren

M. Helmich N.M.F. Postbus 1180, 5004 BD Tilburg.

G. v.d. Oetelaar, Kasterensestraat 15, 5298 NV Liempde.

LOPENDE ONDERZOEKEN

- * SOV Bekentellingen Koördinatie: Lex Peeters, Marialaan 26, 5541 CD Reusel (04976 - 2271).
Insturen uiterlijk 14 dagen na de desbetreffende telling.
- * Watervogeltellingen Koördinatie: M. Helmig, NMF, Prof. Cobbenhagenlaan 225, Tilburg (013-678755).
- * Avifauna-onderzoek PPD Frans Post, RNV, afdeling SLI, buro ILG, Brabantlaan 1, 5216 TV Den Bosch (073 - 125454, toestel 2426).
- * Zwarte Kraai L. Buurma, Lisserweg 493, 2165 AS Lisserbroek (02521 - 10873).
Gevraagd: Waarnemingen van Zwarte Kraaien gemerkt met wit of rood vleugelplaatje, met opgave van plaats, datum en eventuele waargenomen tekst op het plaatje.
- * Zwarte Stern Jan van der Winden, Postbus 19184, 3501 DD-Utrecht.
Gevraagd: Gegevens uit Noord-Brabant betreffende broedgevallen, voor- en najaarsconcentraties, fenologische waarnemingen uit de periode 1967-1986.
- * Huiszwaluw Willem Veenhuizen, Bussele 32, 5641 PB Eindhoven
Gevraagd: tellen van nesten (Noord-Brabant).
- * Geoorde Fuut Koördinatie: Lex Peeters, Marialaan 26, 5541 CD Reusel (04976 - 2271).
Gevraagd: Alle waarnemingen uit de periode 1983-1987 die betrekking (kunnen) hebben op een broedgeval.

17 OPROEP

OPROEPEN

OPROEP: ZWARTKOPMEEUWEN IN MIDDEN EN OOST BRABANT

Sinds de zeventiger jaren worden er in Nederland steeds vaker Zwartkopmeeuwen waargenomen. Bovendien zijn er een aantal plaatsen waar Zwartkopmeeuwen broeden. Deze zijn goed bekend, onder andere door meldingen in Limosa ("Zeldzame vogels in Nederland").

Een uitzondering hierop is midden en oost Brabant. Hoewel er vrijwel jaarlijks broedgevallen worden vastgesteld (soms meer dan vijf), namelijk aan het Goorven te Lage Mierde en bij Budel-Dorplein, weet vogelend Nederland hier nauwelijks iets van.

Daar willen we nu verandering in brengen. We zijn van plan om in een komend nummer van de Roodborsttapuit een overzicht te publiceren van alle waarnemingen van Zwartkopmeeuwen in midden en oost Brabant, dus zowel van (mogelijke) broedgevallen als van overige waarnemingen.

We zoeken waarnemingen uit de periode 1968 t/m 1987 onder vermelding van:

- datum en, indien bekend, tijd van de dag;
- plaats (bij voorkeur atlasblok en kilometerhok erbij!);
- aantal exemplaren (indien bekend tevens aangeven: het aantal adulte, subadulte en onvolwassen vogels);
- biotoop (bijv. grasland, heideven, etc.);
- bij overvliegende vogels: vliegrichting;
- gezelschap (bijv. in groep of kolonie Kokmeeuwen);
- bij (mogelijke) broedgevallen: broedzekerheid, allerlei bijzonderheden).

We verzoeken u om uw/jullie waarnemingen zo snel mogelijk, maar in ieder geval **voor 15 juni 1988**, aan ons toe te sturen.

Tom Heijnen en Frank Neijts,
p/a Boschdijk 1081, 5626 AG Eindhoven. Tel: 04909 - 2128.

NATALE DISPERSIE VAN SPERWERS (*Accipiter nisus*) IN RELATIE TOT DE POPULATIE-UITBREIDING IN NOORD-BRABANT

Jan van Diermen

Inleiding

Gedurende de jaren '80 gaat het de Nederlandse Sperwers voor de wind. In een aantal onderzochte deelpopulaties in het midden en oosten van het land is vanaf 1970-75 een toeneming van het aantal broedgevallen vastgesteld (Opdam e.a. 1987). Tabel 1 geeft aan de hand van het aantal geringde nestjongen een indicatie van de landelijke tendens sinds 1980.

Tabel 1. Aantallen geringde Sperwerpulli in Nederland, 1980-1987

1980	81	82	83	84	85	86	87
374	478	504	577	956	793	893	(709)

Bron: Jaarverslagen Euring Data Bank, Vogeltrekstation, Heteren en mondelinge mededeling R. Wassenaar. Het aantal voor 1987 kan nog enkele 10-tallen hoger komen te liggen.

In de late 50-er en de vroege 60-er jaren is de Sperwerpopulatie in West-Europa plotseling afgenomen. De afneming was het gevolg van grote sterfte onder volgroeide vogels door opname van persistente landbouwgiften via hun voedsel. Koeman (1972) toonde bovendien aan dat hoofdzakelijk DDE verantwoordelijk was voor de verslechterde reproductie van Sperwers, ten gevolge van steriliteit van eieren, embryosterfte en eibreuk door schaalverdunding. Eind jaren 60 werden het gebruik van Dieldrin en Aldrin, en in 1973 ook DDT, in Nederland verboden, en begonnen roofvogelpopulaties zich langzaam te herstellen. Uit de verhandeling van Burgers e.a. (1986) blijkt echter dat in de periode 1975-1983 geen duidelijke trends in eischaaldikte en DDE-gehalte voor Sperwerekieren te vinden zijn.

Wel suggereert een verminderd aantal legsels met eibreuk in de jaren 1970-75 (van 50% naar ruim 20%) een afneming van de vergiftiging in die periode. Omdat populatiegroei echter vooraf ging aan reproductieverbetering (Opdam e.a. 1987), is wel zeker een verminderde mortaliteit van volgroeide vogels de aanzet tot populatiegroei geweest. Zoals reproductie, overleving en eventueel immigratie verantwoordelijk zijn voor populatiegroei, zo is dispersie van nieuwe generaties van geboorteplaats naar toekomstige broedplaatsen (hierna genoemd natale dispersie) oorzaak van populatie-uitbreiding. Een globaal beeld van de uitbreiding van het Sperwerbroedareal in Nederland is zichtbaar bij vergelijking van de twee SOVON-atlassen (Teixeira 1979 en SOVON 1987).

In dit artikel wil ik, met behulp van terugmeldingen uit Euring Data Bank, de natale dispersie beschrijven van Sperwers die in Brabant als nestjong zijn geringd, en van Sperwers die buiten Brabant als nestjong zijn geringd en zich in Brabant hebben gevestigd.

Methode en uitgangspunten bij de bewerking van de gegevens

Om natale dispersie te kunnen beschrijven, moet deze worden onderscheiden van broeddispersie (verplaatsingen tussen opeenvolgende broedplaatsen, Campbell & Lack 1985). De beste manier om broeddispersie te onderzoeken is het op grote schaal ringen en terug vangen van broedende vogels. Newton (1986) heeft dit bij Sperwers in Schotland gedaan, en vond als mediane afstand voor mannetjes 0.8 km en voor vrouwtjes 1.5 km. Hoe ouder de vogels, hoe minder zij tot verhuizing geneigd waren en hoe korter de afstand waarover zij zich verplaatsen.

Een andere methode is het indentificeren van Sperwers door vergelijking van ruiveren die bij het nest zijn verzameld. De pigmentatie-patronen zijn per individu zeer verschillend en vanaf het 3de kalenderjaar opmerkelijk constant. Met behulp van deze methode is in twee Nederlandse gebieden de broeddispersie van Sperwervrouwtjes onderzocht. Zollinger (1987) beschrijft voor het Rijk van Nijmegen en het aansluitende deel van het Reichswald bij Kleef (BRD) de broeddispersie van adulte Sperwervrouwtjes (vogels in hun 3de kalenderjaar en ouder). Hij vond voor vrouwtjes die verhuisden een gemiddelde afstand van 2.7 kilometer tussen opeenvolgende broedplaatsen (n=47). De uiterste waarden waren 100 m en 11 km, bij een maximaal vast te stellen verplaatsing van 25 km, gedicteerd door de afmetingen van het onderzoeksgebied. Verhuizingen over grote afstanden vonden relatief weinig plaats, evenals meerdere verplaatsingen binnen het leven.

Voor Oost-Brabant (eigen materiaal) zijn, binnen het gebied van 20 bij 25 km, alle verplaatsingen groter dan 200 meter onderzocht. Voor vrouwtjes in hun 3de kalenderjaar of ouder bedroeg de gemiddelde afstand, na succesvol broeden in het vorig seizoen, 950 m (n=17) en na een miskukt broedsel 1250 m (n=10). Voor vogels die in hun eerste zomer broeden, bedroegen de afstanden respectievelijk 1300 (n=12) en 2450 m (n=5). Het terugvinden van vogels die in juveniel kleeft in de populatie verschijnen, als adulte vogel in daarop volgende jaren is echter geen sinecure. De overeenkomsten in pigmentatiepatroon worden versluierd door de overgang van juveniel naar adult verenkleeft. Uit deze groep worden dan ook meer vogels gemist, zodat mijn uitkomsten het werkelijke beeld kunnen vertekenen (vermoedelijk zijn de werkelijke afstanden van deze groep groter). Het merendeel van de vogels verplaatste zich echter niet, of bleef beneden de 200 m, zodat de gemiddelde verplaatsing zeker voor volwassen vogels een stuk lager ligt dan de gegeven getallen (beneden de 500 m). Voor mannetjes liggen deze getallen nog lager; als maximum vond ik 1 km tegen 5.4 km voor een vrouwtje. Op grond van deze kennis heb ik dispersie vanaf april in het tweede kalenderjaar als natale dispersie beschouwd. De tweede kalenderjaargroep heb ik in tabel 2 als controlegroep opgenomen, ter illustratie van de conclusie dat broeddispersie bij Sperwers, de natale dispersie niet wezenlijk beïnvloed.

Beschrijving van de gegevens

1. Tijdsorde van de verrichtingen in het eerste levensjaar

De meeste Sperwers vliegen in de eerste juli-helft uit, en worden in de loop van die maand zelfstandig. Niet alle jongen laten zich in deze periode door hun eigen ouders van voedsel voorzien. Door het luide gebedel om voer worden ze op honderden meters afstand op de nesten van buurfamilies geattendeerd. Ook komen de jongen van vroege broedsels vaak een aantal dagen als klaploper

bij latere broedsels rondhangen, waar het eventueel presente wijfje ze niet attaqueert. Terrugmeldingen uit deze maand hebben meestal betrekking op vogels die tijdens hun bedeltijd door Haviken zijn vercast, of bij een eerste bezoek aan een nabij gelegen dorp ontdekken dat er glas bestaat, gaas, draad en andere moeilijk omzeilbare klippen; deze vogels zijn niet in figuur 1 opgenomen.

Figuur 1 laat de afgelegde afstanden in het verloop van een Sperwerleven in twee-tot drie-maandelijkse periode, en voor de geslachten gescheiden, zien.

Figuur 1. Afstanden waarop in Brabant als nestjong geringde en op geslacht gedetermineerde Sperwers werden terug gemeld (1973-1987). Eerste levensjaar gescheiden van latere jaren. In de periode 5-7 van het eerste levensjaar zijn met afwijkende symbolen 14 aan de hand van merktekens op ruiveren teruggemelde Sperwers weergegeven. Dit zijn de enige zeker broedende en exact gelocaliseerde vogels in het totaal. Hun relatief kleine afstand t.o.v. de geboorteplaats werd mede bepaald door gericht zoeken in een beperkt aantal gebieden, en is dan ook niet representatief.

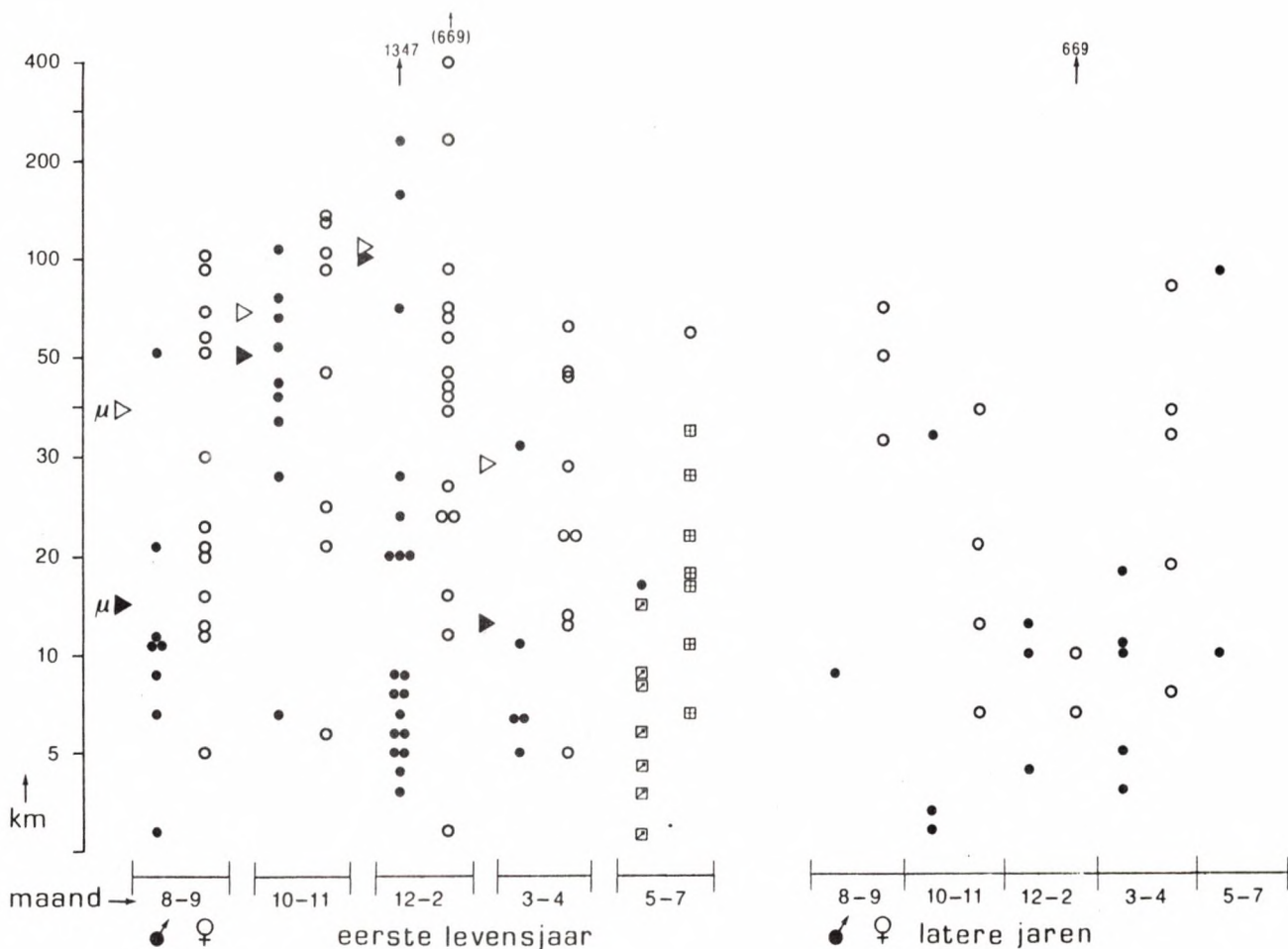

fig.1

21 SPERWERS

Augustus - september; begin van zelfstandigheid, natale dispersie en vroege trek. Het is niet bekend of Sperwers die trekken, eerst natale dispersie vertonen, of rechtstreeks van geboorteplaats naar winterverblijf vliegen. Als dit plaatsvindt zal dit meer bij mannetjes dan bij vrouwtjes voorkomen, omdat die in hun latere leven nestterritoria bezetten, die binnen het leefgebied van een aantal verschillende wijfjes liggen (Newton 1986). Hoewel mannetjes het nest gemiddeld 3 dagen eerder verlaten dan de vrouwtjes, en ook sneller onafhankelijk zijn, lijkt de dispersie bij vrouwtjes sneller te verlopen dan bij mannetjes. Verschillen in mortaliteit en habitatkeus kunnen ook een rol spelen, waardoor het terugmeldingspatroon geen afspiegeling is van de werkelijke gebeurtenissen. Slechts 14 % wordt levend gemeld in deze periode.

Oktober - november; de niet trekkende vogels beëindigen hun dispersie, de trek beleeft zijn hoogtepunt en loopt in november af.

December - februari; verblijf in overwinteringsgebied of toekomstig broedgebied, 22 % werd levend gemeld.

Maart - april; terugtrek uit wintergebieden, balts en nestbouw in de hele periode, met eind april het begin van de leg. In deze periode slechts 1 levend gemelde vogel, 7 %.

Mei - juli; broedtijd, slechts een deel van de nieuwe generatie geslachtsrijpe vogels komt tot broeden. Newton (1986) stelde voor een stabiele en een licht afnemende populatie vast dat slechts 18 % van de vrouwtjes in hun eerste levensjaar broedt. Voor de nog groeiende Brabantse populatie ligt dit percentage hoger, maar het is niet bekend hoeveel. Voor mannetjes verwacht Newton een hoger percentage. Uit het eerste broedseizoen stammen weinig terugmeldingen. Door het aanbrengen van merktekens op slag- en staartpennen van 252 nestjongen in 1984-86 heb ik voor in Oost Brabant geboren Sperwers 14 terugmeldingen verkregen. De vogels werden geïdentificeerd aan de hand van hun stempelcode, af te lezen van gevonden ruiveren. Deze vogels zijn de enige in het materiaal waarvan de status als broedvogel vaststaat en de exacte broedlocatie bekend is. Drie werden terug gevonden in Midden Brabant, één in de Kempen, één in het Reichswald bij Kleef en de overige negen in Oost Brabant, waarvan zeven binnen mijn eigen onderzoeksgebied. De binnen deze groep gemeten dispersie-afstanden zijn echter mede bepaald door gericht onderzoek in een beperkt aantal gebieden, en daarom niet in verdere berekeningen verwerkt.

Vanaf deze periode ligt het aantal terugmeldingen beduidend lager dan in de voorgaande maanden. Voornaamste reden is de sterk afgenomen mortaliteit van Sperwers na hun eerste winter. Newton (1986) geeft voor Groot-Brittanië sterftepercentages van 66 % in het eerste levensjaar en 33 % daarna, met een stijging in het zesde jaar (schriftelijke mededeling).

De gemiddelde afstanden voor vrouwtjes zijn steeds groter dan die voor mannetjes, met een afnemend verschil bij het voortschrijden van de winter, en weer toenemend in het voorjaar, als de trekkers terugkeren en hun eigenlijke natale dispersie zich aftekent.

Er zijn geen Sperwers zowel in hun eerste winter als in hun latere leven gemeld, ondanks een gemiddeld percentage van 22 dat levend werd terug gemeld in het eerste levensjaar. Door toedoen van Belgische duivenhouders die Sperwers een duivenring aanlegden, staat echter van twee mannetjes vast dat zij in België overwinterd hebben of zijn doorgetrokken, en zich later weer in hun geboortestreek hebben gevestigd. Exacte locaties in België ontbreken, maar één mannetje (zonder VT-ring, maar met een stempelcode) uit 1984 heeft vermoedelijk op 160 km afstand in Vlaanderen overwinterd en zich in 1985 3.2

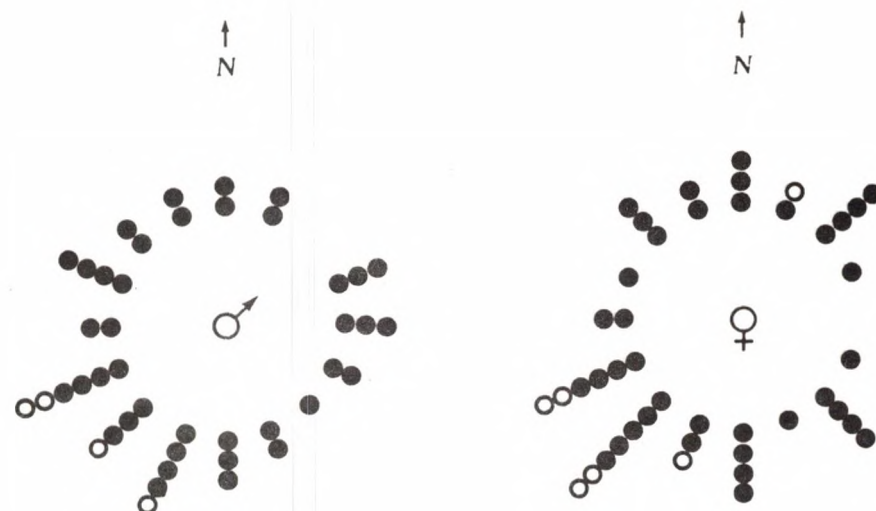
km ten zuiden van zijn geboortenest gevestigd. De ander, uit 1985, is op meer dan 50 km afstand in België gevangen en in februari 1987 doodgevonden, op 10 km NO van zijn geboorteplaats. Er is echter op grond van ringgegevens uit Brabant geen indicatie te geven welke invloed trek op natale dispersie heeft.

Sperwer

23 SPERWERS

Figuur 2. Aantallen terugmeldingen in verschillende richtingen vanaf hun geboorteplaats, van Sperwers in hun eerste levensjaar tot en met maart in het jaar volgend op hun geboorte. ● minder dan 100 km, ○ meer dan 100 km.

Figuur 2 geeft de verdeling van terugmeldingen uit het eerste levensjaar, tot en met maart, over verschillende richtingen weer. Voor beide geslachten tekent zich een tamelijk indifferente verspreiding over korte afstand af. Verplaatsingen over afstanden boven de 100 km laten de ZW georiënteerde trek zien, soms tot in Frankrijk en Spanje (zie ook Speek & Speek 1984). De afstanden beneden de 100 km geven een eerste ruwe indicatie van de natale dispersie.

2. Natale dispersie gemeten aan terugmeldingen na maart van het tweede kalenderjaar

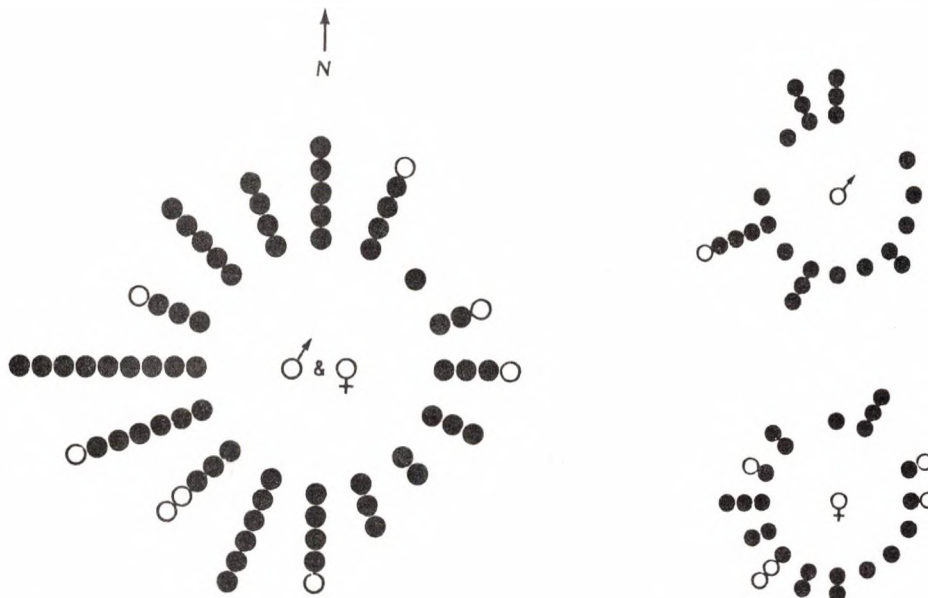
Hoewel er nog trek van Sperwers plaatsvindt in april en voor 1984 en 1987 een piek werd vastgesteld in de eerste aprilweek (LWVT 1987), heb ik terugmeldingen vanaf april in het tweede kalenderjaar als natale dispersie beschouwd. Figuur 1 laat zien dat de gemeten afstanden na de periode maart-april (gemiddeld 13 km voor mannetjes en 29 km voor vrouwtjes) niet noemenswaardig meer veranderd.

In de drie selecties van Brabantse nestjongen (figuur 3a en b) is alleen bij de gemengde groep een vrij homogene cirkel ontstaan met een elliptisch vervormde westelijke helft. De selecties voor beide geslachten afzonderlijk bevatten te weinig waarnemingen om enige uitspraak over eventuele voorkeur te doen. De gemengde groep, waarin ook ongesexede vogels van voor 1983 zijn inbegrepen, toont een westelijke, licht zuidwestelijke tendentie. Opvallend is dat bij de vrouwtjes twee scores boven de 50 km juist in oostelijke sectoren liggen.

Sperwers volgen op hun vluchten vaak bestaande contouren in het landschap, zoals bosranden, houtsingels of stadsranden. Het is mogelijk dat een deel van de verplaatsingen op deze wijze te begrijpen zijn. Van drie vrouwtjes die in 1983 op twee nesten bij Boxtel werden geringd, lagen de terugmeldingen stuk voor stuk noord-oost; het Dommeldal kan voor alle drie wellicht de

aanleiding tot een tocht naar het rivierengebied geweest zijn. Newton (1986) stelde vast dat dispersie bij Schotse jonge Sperwers samenhang met de ervaringen in het bemachtigen van voedsel in de eerste weken van onafhankelijkheid. Daarenboven contateerde hij een treffende correlatie tussen de dispersie afstanden van broedselgenoten. Deze twee parameters grijpen keurig in elkaar, want ervaringen in het bemachtigen van voedsel worden enerzijds door het landschap en anderzijds door de, overerfbare, jaagtalenten bepaald.

Figuur 3a en b. Terugmeldingen van Brabantse Sperwers op potentiële broedplaatsen in verschillende richtingen vanaf hun geboorteplaats. Alleen terugmeldingen vanaf april in het jaar volgend op het geboortjaar zijn verwerkt. Van zeven mannetjes en zeven vrouwtjes was de exacte broedlocatie bekend: zij werden aan de hand van merktekens op ruiveren geïdentificeerd (alle 50 km). Gesloten symbolen : ● < 50 km, open symbolen : ○ ≥ 50 km.

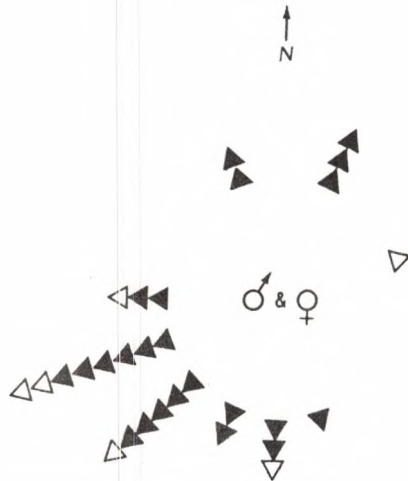
fig. 3^afig. 3^b

Immigrerende Sperwers (figuur 3 c) vertonen een dispersie patroon dat hoofdzakelijk geografisch bepaald lijkt te zijn. Westelijk van Brabant bevindt zich geen Sperwerpopulatie, dus moet ze wel uit het oosten komen. Ik heb niet onderzocht wat van deze populatie het totale dispersiepatroon is, maar mogelijk is ook elders een lichte westelijke tendentie aanwezig. Voor vogels uit de omgeving van Nijmegen kan het maasheggenlandschap een aantrekkelijk gebied in de eerste weken van onafhankelijkheid zijn.

25 SPERWERS

Figuur 3c. Terugmeldingen van in Brabant als potentiële broedvogel gevestigde Sperwers, geboren buiten Brabant, in verschillende richtingen vanaf hun geboorteplaats. Alleen meldingen vanaf april in het jaar volgend op het geboortjaar.

Gesloten symbolen : \blacktriangleright < 50 km, open symbolen : \triangleright \geq 50 km.

Waarschijnlijk geeft de geconstateerde herkomst van potentiële Brabantse broedvogels uit de ZW-Veluwe (n=2, 1964 en 1965), Rijk van Nijmegen (n=13, 1978-85). Noord-Limburg (n=6, 1972, 1975 en 1981-84). Midden-Limburg (n=1, 1986). Belgisch Limburg (n=3, 1967 en 1984) en Antwerpen (n=2, 1949 en 1984) een reëel beeld van de immigratie, temeer daar vogels uit Utrecht, de Noordelijke Veluwe, de Achterhoek en Drenthe totaal ontbreken, terwijl daar ook veel nestjongen zijn geringd.

Tabel 2. Gemiddelde natale dispersie afstanden van (A) in Brabant geringde nestjonge Sperwers, en (B) buiten Brabant geringde nestjonge Sperwers die zich als potentiële broedvogel in Brabant hebben gevestigd. Gebaseerd op terugmeldingen vanaf april in het tweede kalenderjaar. Omdat vogels die later dan hun 2de kj worden gevonden ook broeddispersie kunnen vertonen, zijn de 2de kj-vogels als controlegroep ook apart vermeld.

	(n)	gemiddelde afstand (km)	mediane afstand (km)	2de kalenderjaar (n)	gem. afstand (km)
A man	(17)	15.1	10	(5)	12
vrouw	(20)*	33.4	33	(7)	37.8
B man	(9)	25.6	16	(1)	6
vrouw	(10)	30.6	33	(1)	14

* een vrouwtje teruggemeld in februari van haar 3de kj op 669 km in Frankrijk niet meegerekend.

In tabel 2 zijn de gemiddelde afstanden voor Brabantse en niet Brabantse vogels gegeven. Duidelijk blijkt dat alleen de relatief ver vliegende mannetjes uit andere populaties Brabant bereiken. Voor de vrouwtjes zijn de afstanden opmerkelijk overeenkomstig. Cambell & Lack (1985) geven aan dat dispersie bij voorkeur in dichtheidscijfers moet worden uitgedrukt. Voor Brabantse Sperwers is de natale dispersie op deze wijze in tabel 3 gegeven.

Tabel 3. Relatieve dichtheden van terugmeldingen van in Brabant als nestjong geringde Sperwers, vanaf in het 2de kalenderjaar gevonden.

Afstand (km)	MAN		VROUW	
	(n)	n/100 km ²	(n)	n/100 km ²
0 - 10	(10)	3.18	(4)	1.27
10 - 20	(5)	0.53	(3)	0.32
20 - 30	-	-	(1)	0.06
30 - 40	(1)	0.05	(5)	0.23
40 - 50	-	-	(3)	0.11
50 - 100	(1)	0.004	(3)	0.01

Deze dichtheden zijn terugmeldingsdichtheden, en geven natuurlijk geen reëel beeld van de feitelijke dichtheden. Zij moeten gezien worden als een index. Bij mannetjes is een zeer abrupte daling voorbij de 20 km te zien, terwijl bij vrouwtjes een geleidelijke daling tot 50 km afstand van de geboorteplaats optreedt.

Alle hier gepresenteerde verschillen tussen de beide sexen komen markant overeen met de door Newton in Schotland geconstateerde feiten. Voor de (niet trekkende) Schotse Sperwers stelde hij mediane natale dispersie afstanden van 14 km voor mannetjes en 27 km voor vrouwtjes vast (Newton 1986).

3. Geografie van de natale dispersie

Op de kaart in figuur 4 zijn de vindplaatsen van de Sperwers die werden teruggemeld na maart in hun tweede kalenderjaar aangegeven, uitgezonderd de stempelcode-meldingen. Het hierboven in de berekeningen geabstraheerde patroon is op de kaart goed herkenbaar. Wel treedt enige versluiering op tov. het beeld in figuur 3, waarin de geboorte plaatsen kunstmatig gecentreerd zijn.

4. Dichtheidsafhankelijkheid van natale dispersie

Omdat het leeuwendeel van de meldingen betrekking heeft op Sperwers die na 1980 geringd zijn, is het moeilijk om een ontwikkeling van de natale dispersie in de loop der jaren te schetsen. Bovendien is het aantal terugmeldingen per jaar te gering. Newton (1986) kon geen verband vinden tussen dispersieafstanden en dichtheid in verschillende jaren, mede door te kleine aantallen. Wel constateerde hij een gemiddeld hogere dispersieafstand in hooggelegen, voedselarmere gebieden dan in voedselrijke dalen. Aangezien mannetjes en vrouwtjes verschillen in hun voedselkeus, kan een ongunstige situatie voor mannetjes samenvallen met een gunstige voor de vrouwtjes, en vice versa. Dit maakt een grondige analyse van deze interacties schier onmogelijk. Zoals uit in de Figuur 5 weergegeven populatieontwikkeling in mijn Oost-Brabantse onderzoeksgebied is af te lezen, vindt na 1984 een stabilisatie van de populatie plaats. In het Rijk van Nijmegen lijkt dit een paar jaar eerder te zijn gebeurd en was 1984 een topjaar (Zollinger 1987).

Op grond van, weliswaar zeer onvolledige, gegevens van voor 1960 (van Erve e.a. 1967), kan gesteld worden dat de dichtheden het huidige peil niet eerder hebben bereikt.

27 SPERWERS

Figuur 4. Vindplaatsen van Sperwers op potentiële broedplaatsen

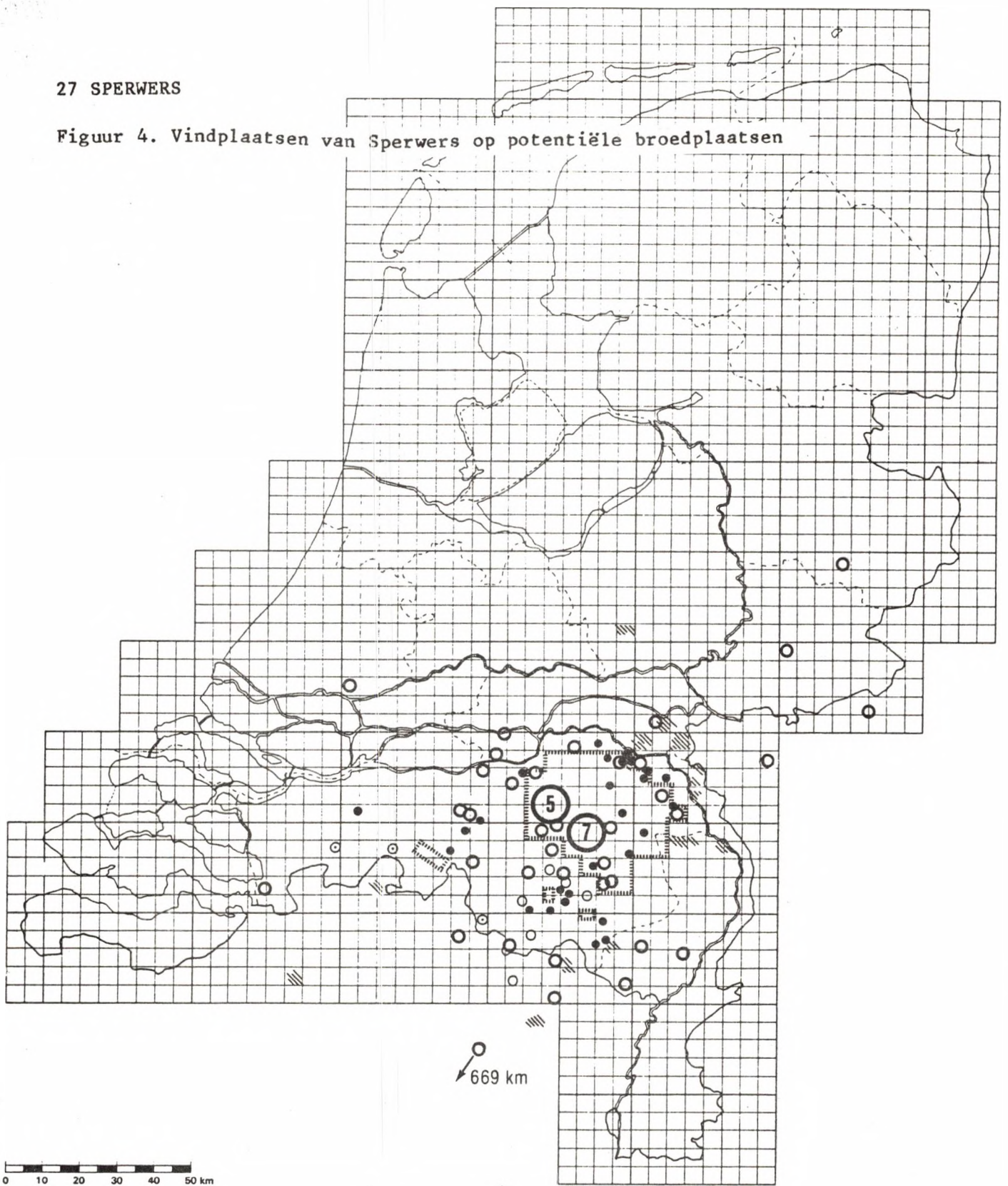

fig. 4

Vindplaatsen van Sperwers op potentiële broedplaatsen.

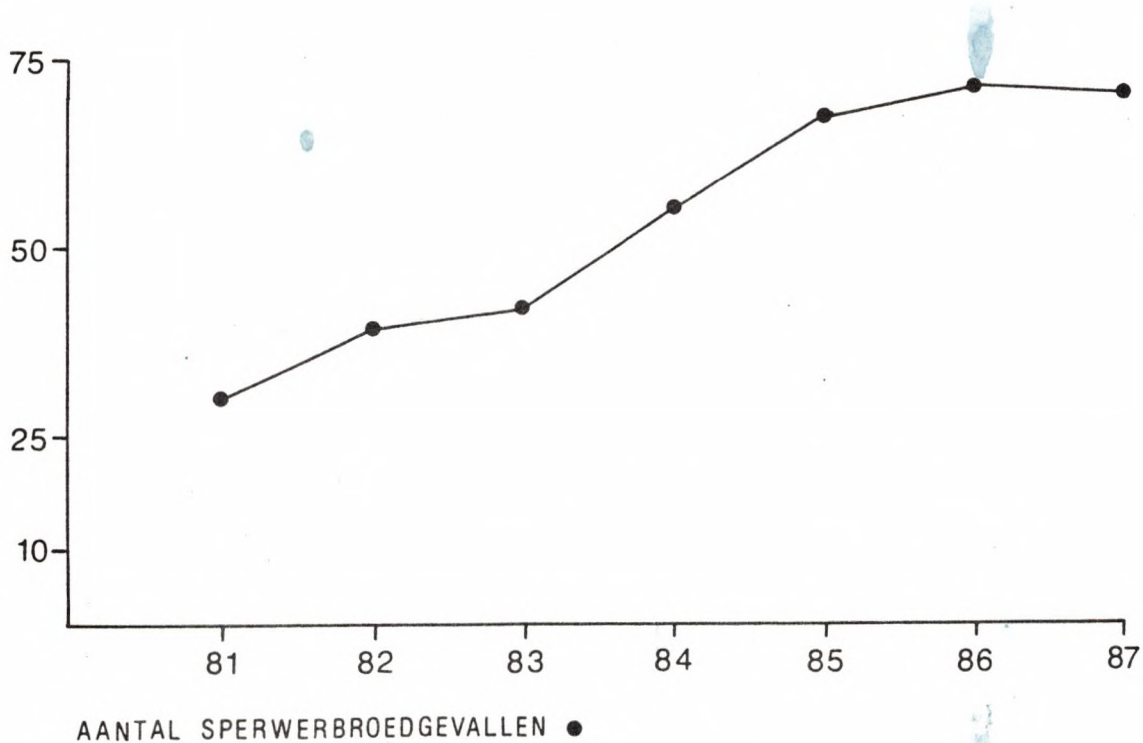
▨ en ● : Geboorteplaatsen en vindplaatsen (n = 27)
van immigranten in Brabant.

▨ en (7) , ○ : Geboortegebied en vindplaatsen (n = 49)
van Sperwers uit Oost-Brabant.

▨ en ○ : 2 Geboorteplaatsen en 6 vindplaatsen van
Sperwers uit de Brabantse Kempen.

▨ en ○ : Geboortegebied en vindplaatsen (n = 3)
van Sperwers uit de Chaamse bossen.

Figuur 5. Aantal Sperwerbroedgevallen in een 350 km² metend onderzoeksgebied in Oost-Brabant (met 12% bos) in 1981-1987. Eigen gegevens.

Om de dichtheidsafhankelijkheid van natale dispersie te onderzoeken heb ik alle terugmeldingen van Sperwers geboren vóór 1984, gescheiden van die van Sperwers geboren in 1984-86. Het grote verschil in natale dispersie tussen de geslachten, en het geringde aantal op geslacht gedetermineerde vogels vóór 1983 bemoeilijken de vergelijking echter. De resultaten zijn samengevat in tabel 4.

Tabel 4. Natale dispersie van Brabantse Sperwers geboren in de periode voor 1984 en in de jaren 1984-86.

\bar{x} is de gemiddelde afstand in km

GEBORTEJAAR	MAN		VROUW		SEXE ?		MAN & VROUW	
	(n)	\bar{x}	(n)	\bar{x}	(n)	\bar{x}	(n)	\bar{x} mediane afstand
1946-1983	(5)	5	(9)	28	(20)	20	(34)	20.3 13 km
1984-1986	(12)	18.4	(11)*	37.6			(23)	27.6 17 km

Aangenomen dat de geslachtsverhouding in beide groepen gelijk is, is een toeneming van 36 % in gemiddelde natale dispersie afstand tussen beide perioden zichtbaar. Vanwege de ongelijkwaardigheid van het materiaal uit beide perioden, mag ik hier geen harde conclusie aan verbinden. Voor holenbroeders is duidelijk aantoonbaar, dat natale dispersie dichtheidsafhankelijk is (Pinowski, 1965 en Matthijsen, 1987).

Bij Ringmus en Boomklever wordt in de nazomer verwoed naar nestholten gezocht en zijn vogels uit latere broedsels benadeeld. Zij vertonen grotere dispersie-afstanden dan vogels uit vroege broedsels.

Mijn gegevens laten een dergelijke toets op Sperwerjongen niet toe, omdat relatief weinig vroege en late broedsels werden geringd.

Conclusies en discussie

Het uitbreiden van het broedareaal van de Sperwer en de toegenomen dichtheid van de Sperwer als broedvogel in Noord-Brabant gedurende de jaren 1980-1987 zijn, na een verbeterde reproductie en een verlaagde mortaliteit onder volgroeide vogels in de jaren zeventig, het gevolg van natale dispersie van Sperwers uit Brabant en gebieden daar dicht aangrenzend.

Natale dispersie-afstanden van mannetjes zijn gemiddeld 15.1 km en die van vrouwtjes 33.4 km. Dichtheden waarin vogels van beide sexen worden teruggemeld op verschillende afstanden van het geboortenest lopen bij mannetjes na 20 km abrupt terug, terwijl die voor vrouwtjes een geleidelijke daling tot 50 km laten zien.

Voor herbevolking van gebieden vormen mannetjes dus een beperkende factor op een moment dat vrouwtjes zich al gevestigd kunnen hebben. De frequent vastgestelde aanwezigheid van solitaire vrouwtjes op potentiële broedplaatsen in de jaren zestig (Koeman 1972) kan ook hiermee verband houden.

De natale dispersie van Brabantse Sperwers vertoont een westelijke, licht zuidwestelijke tendentie. Mogelijk is er een interactie tussen trekdrang en natale dispersie, waarbij de aangeboren trekrichting niet alleen werkelijke trekkers naar hun winterkwartier voert, maar ook niet-trekkende Sperwers bij hun trek naar toekomstige broedgebieden beïnvloed. Overeenkomstig de natale dispersie-afstanden van mannetjes, komen alleen de relatief ver vliegende individuen uit oostelijker broedgebieden in Brabant terecht (gemiddelde afstand 25.6 km) terwijl voor de vrouwtjes een waarde gevonden wordt die zelfs iets beneden die van de Brabantse vogels ligt (gemiddeld 30.6 km). De invloed van een eventueel verschil in mortaliteit tussen de sexen zou, wanneer dit overeenkomt met de bevindingen van Newton in Schotland (voor mannetjes in het eerste levensjaar 69 %, tegen 51 % voor de vrouwtjes) de effectiviteit van natale dispersie als middel om nieuwe gebieden te koloniseren, nog meer reduceren.

Samenvatting

Aan de hand van terugmeldingen van als nestjong geringde Sperwers in Brabant, wordt een beeld geschetst van de natale dispersie. Uit andere bronnen dan ringgegevens, wordt de broeddispersie beschreven. Broeddispersie-afstanden zijn klein ten opzichte van natale dispersie-afstanden.

De herkomst van Sperwers die als potentiële broedvogel in Brabant na maart in hun tweede kalenderjaar zijn teruggemeld wordt besproken en in figuren naar richting en afstand gesplitst en op een kaart weergegeven. Het blijkt dat mannetjes zich minder ver van hun geboorteplaats vestigen dan vrouwtjes. Dichtheden waarin mannetjes worden teruggevonden lopen voorbij de 20 km van hun geboorteplaats abrupt af, terwijl die voor vrouwtjes geleidelijk dalen tot 50 km van hun geboorteplaats. De natale dispersie vertoont een westelijke tendentie. De vraag naar dichtheidsafhankelijkheid van natale dispersie, lijkt gezien een toeneming van 36 % bij vergelijking van de periode voor 1984 en de jaren 1984-86, met respectievelijk lage en hoge dichtheden, bevestigend te kunnen beantwoord, maar het basis materiaal laat in dit opzicht te wensen over.

De conclusie dat mannetjes de beperkende factor vormen waar het gaat om het bezetten van nieuwe broedgebieden, is boven elke twijfel verheven.

Dankwoord

Voor het melden van met een stempelcode gemerkte Sperwers ben ik Frans van Erve, Gerard Müskens en William Verpoort zeer erkentelijk.

Bronvermelding van de ringgegevens

Euring Data Bank, Vogeltrekstation, Heteren.

Literatuur

- Burgers, J., Opdam, P., Müskens, G. & de Ruiter, E. (1986). Residue levels of DDE in eggs of Dutch Sparrowhawks *Accipiter nisus* following the ban on DDT. *Environ. Pollut. Ser. B.* 11: 29-40.
- Campbell, B. & Lack, E. (1985). *A Dictionary of Birds*. Poyser, Calton.
- Erve, F.J.H. van, e.a. (1967). *Avifauna van Noord-Brabant*. Van Gorcum, Assen.
- Koeman, J.H., van Beusekom, C.F. & de Goeij, J.J.M. (1972). Eggshell and population changes in the Sparrowhawk *Accipiter nisus*. *T.N.O. - Nieuws* 27: 42-50.
- Matthijsen, E. (1987). Territory establishment of juvenile Nuthatches *Sitta europaea* after fledging. *Ardea* 75: 53-57.
- Newton, I. (1986). *The Sparrowhawk*. Poyser, Calton.
- Opdam, P., Burgers, J. & Müskens, G. (1987). Population trend, reproduction, and pesticides in Dutch Sparrowhawks *Accipiter nisus* following the ban on DDT. *Ardea* 75: 53-57.
- Pinowski, J. (1965). Overcrowding as one of the causes of dispersal of young Tree Sparrow *Passer montanus*. *Bird Study* 12: 27-34.
- Speek, B.J. & Speek, G. (1984). *Thiemes Vogeltrekatlas*. Thieme, Zutphen.
- Zollinger, R. (in druk). *Populatieoecologie van de Sperwer *Accipiter nisus*, gebaseerd op een vergelijking van ruiveren ter indentificatie van individuen*. RIN-rapport.

Adres : Postbus 460, 5460 AL Veghel.

VERSLAG VAN EEN ONDERZOEK NAAR HET VOORKOMEN EN HET BROEDSUCCES VAN DE WULP IN HET GEBIED VAN DE GROTE RIVIEREN IN HET VOORJAAR VAN 1987

Leo van den Berg

Inleiding

Het R.I.N. verricht al jarenlang onderzoek aan weidevogels. Het zwaartepunt ligt vooral op de relatie tussen het agrarisch grondgebruik en het broedsucces van weidevogels.

Over dit onderwerp is veel gepubliceerd (Beintema). Tot circa 1980 betrof dit de "erkende" weidevogelsoorten als Kievit, Grutto, Scholekster, Tureluur, Watersnip en Kempphaan. In het begin van de tachtiger jaren is de Wulp aan dit rijtje toegevoegd omdat deze soort steeds meer op cultuurgraslanden ging broeden en dus ook te maken kreeg met "agrarische bedreigingen".

Daarom worden de Wulpen in een aantal gebieden in Nederland gevolgd, o.a. in de polders ten zuiden van de Maas, tussen Ravenstein en Rosmalen/Empel.

Dit artikel geeft aan waaruit dit onderzoek bestaat en wat de resultaten (in 1987) van dit onderzoek zijn. Het is gebaseerd op een voortgangsrapport over het onderzoek en aan bepaalde conclusies dient dus géén absolute waarde te worden toegekend.

Het onderzoek

Al enkele jaren worden de Wulpen in het Maasland gevolgd. Naast het karteren van de territoria worden nesten gezocht, wordt het broedverloop gevolgd en worden zoveel mogelijk jonge Wulpen geringd.

Voorts werden enkele uitgemaaide of anderszins verstoorde legfels ter beschikking gesteld aan H. Visser. Hij verricht een temperatuurregulatieonderzoek. Eieren werden in de broedmachine uitgebroed en de jongen werden weer in Maasland teruggezet. Het onderzoek van Visser komt in dit artikel niet aan de orde.

Resultaten

In het onderzoeksgebied werden in 1987 98 Wulpenterritoria vastgesteld (figuur 1). Omdat er in een aantal delen sprake is van klustervorming is het mogelijk dat niet alle territoria zijn vastgesteld. Voorts bepaald het aanwezige relief, de mate van grasgroei e.d. eveneens de volledigheid van de inventarisatie. Met andere woorden, in werkelijkheid zijn er wellicht meer territoria dan op basis van de inventarisatie is gebleken. In 1987 zijn twee maal zoveel wulpenterritoria vastgesteld dan in 1985.

Evenals in de andere onderzoeksjaren zijn er ook nu weer aanwijzingen verkregen, dat een aantal territoria waarschijnlijk bezet was door jonge, nog niet geslachtsrijpe, vogels. In dergelijke territoria werd, vooral in de maanden mei en juni, regelmatig balts waargenomen, doch aanwijzingen voor het broeden werden niet verkregen.

Aan de hand van nestvondsten en waarnemingen van vogels met jongen mag worden aangenomen dat het broedseizoen in het Maasland voor circa 41 paren succesvol is verlopen.

De broedgegevens

Doordat de groei van de vegetatie in 1987 veel vroeger en sneller op gang kwam dan in het voorjaar van 1986, was het dit jaar veel moeilijker om de nesten te vinden.

Het eerste legsel werd gevonden op 11 april en bevatte toen reeds 4 eieren waarop gebroed werd. In de loop van april werden nog 17 legsels gevonden. Hieronder bevond zich één legsel dat slechts twee eieren bevatte, terwijl er in twee nesten drie eieren aanwezig waren.

Op 5 mei werden de eerste jongen in het nest aangetroffen. Het aanvangstijdstip van dit legsel moet dus in de eerste dagen van april zijn geweest. Op 9 mei was sprake van een eerste "geboortegolf". In vier nesten bevonden zich toen kuikens. Op 12 mei waren er in drie nesten kuikens terwijl toen twee andere legsels aangepikt waren. Deze kwamen op 16 mei uit. Tenslotte werden op 19 mei in twee nesten in totaal acht jongen aangetroffen. Deze tien paren zijn dus allemaal met broeden begonnen in de eerste helft van april. Dit geldt bovendien voor een paartje waarvan de eieren naar de broedmachine verplaatst werden en die daar met succes uitkwamen.

Onder de paren waarvan het nest niet gevonden werd, doch waarvan wel jongen geringd konden worden, bevonden er zich 12 waarvan de eieren zeker vóór 15 mei zijn uitgekomen. In juni werden nog drie paren met kleine pulli gezien. Dat wil zeggen, dat in 1987 van 43 gecontroleerde paren er 23 vóór 15 april met nestelen begonnen zijn. Deze "vroeg vogels" scoorden een gunstig broedresultaat. Het laatste broedsel moet omstreeks 15 mei gestart zijn. Van dit paar werden op 19 juni jongen van enkele dagen oud waargenomen.

De gegevens over het broedsucces en de verliezen zijn in tabel 1 samengevat, waarbij de waarnemingen per decade gegroepeerd zijn.

Evenals in voorgaande jaren werden de gevonden legsels gemarkeerd met één (in korte vegetatie) of twee stokken. In de eerste helft van april heeft dit enkele legsels behoed voor vernietiging bij slepen en rollen van de graslanden.

Eén legsel werd door de veehouder zelf voorzien van een "perkje" en zodoende beschermd tegen het ingeschaarde melkvee. Dit legsel kwam met succes uit.

Overigens hebben de Wulpen in de graslanden in 1987 weinig hinder van agrarische activiteiten ondervonden. Onder invloed van het koude en natte weer in mei/juni kwam de grasoogst pas laat op gang. De meeste legsels waren toen al ruimschoots uitgekomen. Weidend vee heeft in 1987, althans bij de gecontroleerde paren, niet tot verliezen van eieren geleid. Wel werd een legsel, kort voor het uitkomen, gepredeerd. Dit moet waarschijnlijk aan een loslopende hond worden toegeschreven.

In één nest werden op 23 mei, na een nacht van hevige regenbuien, drie dode kuikens aangetroffen. Twee dagen eerder bevatte een ander nest overigens ook twee dode kuikens.

Nadat in 1986 voor het eerst een legsel was gevonden op een, nog niet bewerkte, maisakker werden er dit jaar drie van zulke gevallen geconstateerd. Veiligheidshalve werden twee van deze legsels ten behoeve van het onderzoek van H. Visser overgebracht naar de broedmachine. Dit leverde zeven jonge Wulpen op, die op 26 juni in het Maasland losgelaten werden. Het derde legsel werd gemarkeerd met flinke stokken maar ging, ondanks het feit dat wij de loonwerker op dit nest geattendeerd hadden, bij egaliseren en inzaaien van de akker toch verloren.

Eén legsel bevond zich op een akker met wintergraan. Deze akker werd tijdens het broedproces tweemaal bespoten, maar dit heeft geen nadelige gevolgen gehad. Dat er zich in dit nest een vuil ei bevond moet worden toegeschreven aan het feit dat dit (eerste) ei tijdens een natte periode enige tijd verzonken is geweest in de weke bodem van de nestkuil.

Het totale aantal gevonden eieren bedroeg in 1987 in het Maasland 68. Hiervan verdwenen er een door predatie (n.b. één legsel bevatte op het moment dat wij het vonden slechts twee eieren, mogelijk heeft hier ook ei-predatie plaatsgevonden) terwijl er één ei niet uitkwam doordat er een eischaal van een eerder uitgekomen ei over de (aangepikte) stompe pool geschoven was. Slechts tweemaal werd een vuil ei aangetroffen. Van de aldus uitgekomen 64 jongen stierven er vijf in het nest.

In de maanden mei en juni werden van 22 paren waarvan het nest niet gevonden was in totaal ten minsten 40 jongen gezien. Van 8 andere paren kon het aantal jongen toen niet bepaald worden.

Tabel 1. Lotgevallen van Wulplegels en gegevens over paren met jongen van 46 nesten in Maasland.

Paar nr.	Periode							Bijzonderheden en opmerkingen
	1	2	3	4	5	6	7	
1	4	3	u					9-5 2 kuikens geringd, 1 ei nog aangepikt
2	4	4	4	u				in wintergraan; 1 vuil ei, 12-5 2 kuikens geringd
3	4	4	p					9-5 gepredeerd, w.s. door een hond
4	4	4	u					9-5 4 kuikens uit en geringd
5	4	4	u					5-5 3 kuikens geringd, 1 ei nog aangepikt
6	4	4						1-5 perkje gezet door boer; 9-5 uit en reeds vertrokken
7	4	4	4	u				16-5 2 kuikens geringd bij nest, 2 waren reeds vertrokken
8	3	4						op maisakker; 23-4 eieren naar broedmachine
9	4	4	4	u				19-5 2 uit en weg, 1 dood en 1 stervend kuiken nog in nest
10		4	4	u				19-5 4 kuikens geringd
11		4	4	u				16-5 3 kuikens geringd, 1 dood in ei
12		4						op maisakker; 23-4 eieren naar broedmachine
13		4	u					9-5 2 kuikens geringd, 2 reeds vertrokken
14		4	4	u				19-5 4 kuikens geringd
15		4	4	4	u			23-5 3 kuikens dood na regen, 1 reeds vertrokken
16			2	u				op slootrand, 2 kuikens geringd op 12-5
17			4	u				12-5 3 kuikens geringd, 1 vuil ei in nest
18		4	m					30-4 4 eieren op maisakker, 4-5 kapot (landwerk)
19					x			21-5 2 kuikens geringd, 3-6 3e kuiken geringd
20					x			21-5 2 kuikens geringd, 14-6 controlevangst
21					x			21-5 2 kuikens geringd
22					x			21-5/27-5 hevig alarm, geen kuikens gezien
23					x			21-5 1 kuiken geringd
24					x			30-5 3 kuikens gezien waarvan 2 werden geringd
25					x			30-5 2 grote kuikens geringd
26						x		31-5 3 kuikens geringd
27						x		31-5 2 kuikens geringd
28						x		31-5 1 kuiken geringd
29						x		31-5 1 kuiken geringd
30						x		3-6 3 grote kuikens gezien, nog aanwezig op 14-6
31						x		3-6 1 kuiken geringd
32							x	11-6 1 kuiken geringd
33							x	11-6 2 kuikens waarvan er één geringd werd
34							x	11-6 3 kuikens, 2 geringd, 14-6 de 3e ook geringd
35							x	11-6 1 groot kuiken geringd
36							x	14-6 2 grote kuikens gezien
37							x	16-6 1 kuiken van enkele dagen oud gezien
38							x	14 en 16-6 2 juist vliegvlugge, ongeringde jongen
39							x	vanaf eind mei hevig alarm, geen jongen gezien
40							x	vanaf eind mei hevig alarm, geen jongen gezien
41				x				vanaf half mei alarm, 20-6 vliegvlugge jongen
42							x	19-6 2 kuikens van enkele dagen oud gezien
43							x	19-6 hevig alarm, geen kuikens gezien
44							x	vanaf eind mei hevig alarm, geen kuikens gezien
45							x	eind mei enkele dagen hevig alarm
46							x	vanaf eind mei steeds hevig alarmerend paar

4' = eieren in broedmachine uitgebroed; p = predatie; m = mechanische verliezen; u = uitgevlogen; x = nest niet gevonden, kuikens wel gezien of geringd

Periode verklaring behorende bij tabel 1:

1 = 10-4/20-4; 2 = 21-4/30-4; 3 = 1-5/10-5; 4 = 11-5/20-5; 5 = 21-5/30-5
 6 = 31-5/ 9-6; 7 = 10-6/20-6

Het totaal aantal uitgekomen jonge Wulpen in het Maasland lag in 1987 dus even boven de honderd. Dit is een aanmerkelijk beter resultaat dan in 1986, toen er circa 81 jongen werden waargenomen.

Waarnemingen in de maand juni maken aannemelijk dat per paartje in 1987 gemiddeld twee jongen vliegvlug werden. Voor alle 41 succesvolle paren tezamen wil dit dus zeggen dat het rendement dit jaar zeker rond de 80 vliegvlugge jongen lag. Daarnaast zijn dus nog zeven in de broedmachine opgegroeide jonge Wulpen losgelaten.

Het voorjaar van 1987 was voor vele vogelsoorten door de "uitlopende" winter aan de late kant.

Toch was de Wulp, voor wat betreft aanvangstijdstip eilegsel nauwelijks later dan in "normale" jaren.

Het aanvangstijdstip (le ei) van Wulpenparen in het Maasland is in tabel 2 aangegeven.

Tabel 2. Aanvangstijd (le ei) van Wulpenparen in het Maasland in 1987.

Maand	april						mei		
	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	1-5	6-10	11-15
periode	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	1-5	6-10	11-15
aantal legsels	8	12	10	5	1	-	-	1	1

Maten en gewichten van jonge Wulpen in Maasland

Ook in 1987 werd weer getracht om een zo groot mogelijk aantal jonge Wulpen van een ring te voorzien. Door, aan het eind van de broedcyclus, de controleronden tenminste tweemaal per week uit te voeren gelukte het, om van elf paren de jongen in het nest te ringen. In totaal werden op deze wijze 31 jonge Wulpen geringd.

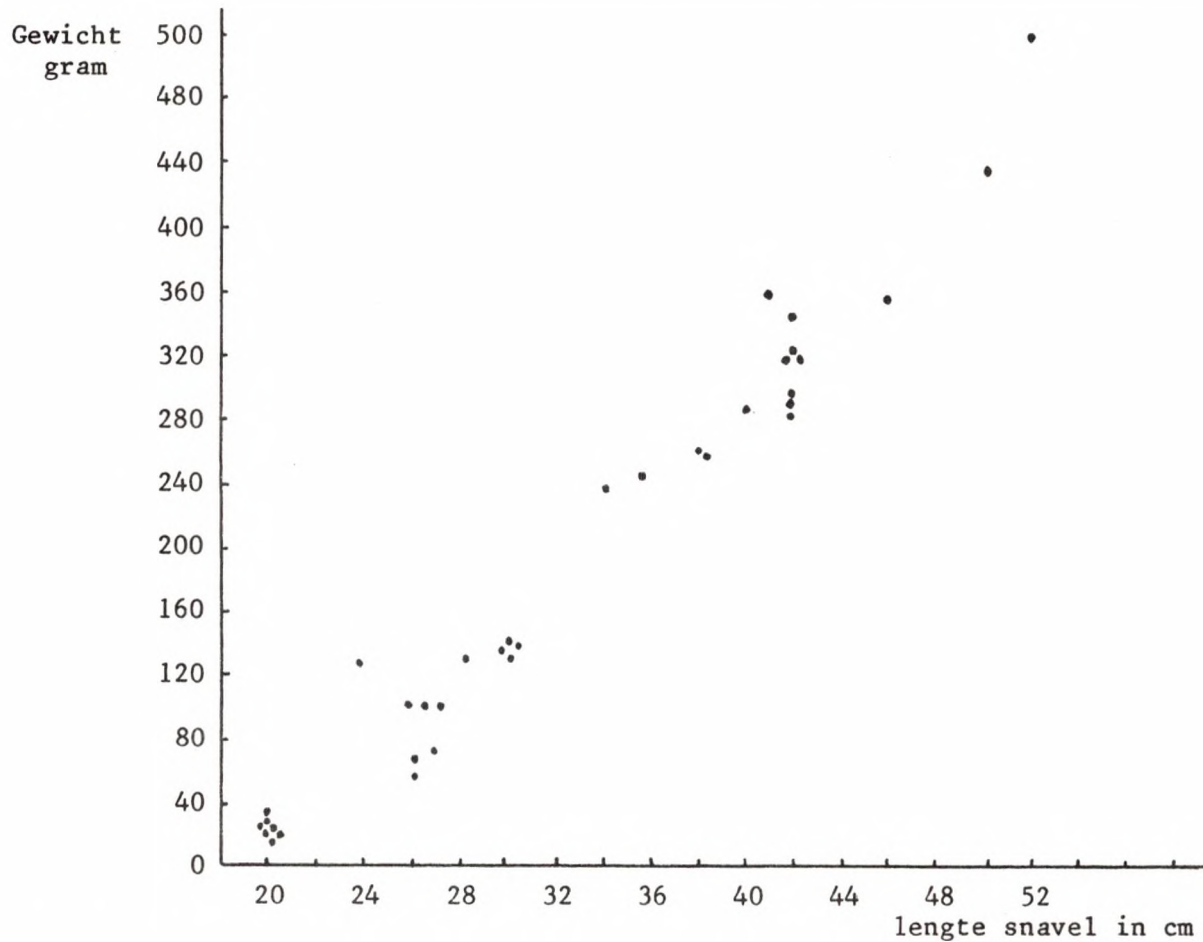
Nadien werden nog van 15 andere paren één of meer jongen geringd. Tezamen met de beide "broedmachine-paren" zijn in 1987 dus van 28 paren in het Maasland jongen geringd.

Het wordt steeds moeilijker om "in de vrije wildbaan" de jongen te bemachtigen omdat de oude Wulpen steeds sneller gaan alarmeren. In de tweede helft van juni gelukte het tenslotte niet meer om "ongezien" naderbij te komen, al op 500 m tot 1 km afstand kwamen de vogels m'n auto luid alarmerend tegemoet vliegen. Omdat er toen in enkele delen van de polder sprake was van concentraties van paren met jongen, was de kans om nog vogels te pakken te krijgen vrijwel nihil. Van alle jonge Wulpen werden de gewichten en snavelmaatjes genoteerd.

In figuur 1 zijn de resultaten hiervan aangegeven. Het blijkt (uiteraard) dat er een duidelijk verband is tussen gewicht en snavellengte.

Vijf geringde kuikens werden later in het seizoen nog tweemaal gecontroleerd. De resultaten ervan staan in tabel 3.

Figuur 1. Relatie tussen gewicht en snavellengte van een aantal in 1987 geringde Wulpen in het gebied van de grote rivieren. (In verband met de leesbaarheid van de figuur zijn niet alle geringde Wulpen ingetekend).

Tabel 3: Maten en gewichten van gecontroleerde jonge Wulpen.

	Gewicht bij eerste meting		Tweede meting	Aantal dagen tussen eerste en tweede meting	Gewichtstoename (dag)	
	Eerste meting				Gewichtstoename (dag)	Snavelgroei per dag
Wulp 1	58 gram	16-5-87	10-6-87	20	16,2 gram	1,46 mm
Wulp 2	55 gram	19-5-87	10-6-87	17	16,2 gram	1,36 mm
Wulp 3	56 gram	19-5-87	10-6-87	17	16,4 gram	1,44 mm
Wulp 4	102 gram	21-5-87	3-6-87	13	19,8 gram	1,07 mm
Wulp 5	59 gram	21-5-87	14-6-87	24	14,4 gram	0,81 mm

Terugmeldingen van in het rivierengebied geringde Wulpen.

Sinds de start van dit onderzoek in 1982 werden er in het rivierengebied 283 Wulpen geringd.

Hiervan werden tot dusverre acht terugmeldingen verkregen.

Het blijkt, dat onze jonge Wulpen al snel na afloop van het broedseizoen langs de Franse kusten verschijnen. Dit kan al in juli het geval zijn, blijkens een op 30-05-86 geringde vogel die op 23-07-86 werd teruggemeld. Kennelijk eist de jacht in Frankrijk dus wel haar tol van onze Wulpen. Onder de terugmelding is er één uit Marokko, die aangeeft dat de jonge Wulpen in hun eerste levensjaar tot in Noord-Afrika kunnen trekken.

Dit is in tegenspraak met hetgeen hierover door Speek en Speek (1984) wordt gezegd: "onze eigen broedvogels zijn geen verre trekkers, ook de jonge vogels niet. Wulpen gaan slechts bij uitzondering tot in het zuiden van Spanje". Op het bijbehorende kaartje is als meest zuidelijke meldingsplaats de Coto Donana aangegeven!

Slot

In vergelijking tot de "erkende" weidevogelsoorten is het Wulpenonderzoek nog maar net gestart. Toch zijn er enkele voorlopige conclusies te trekken: de Wulpen lijken zich definitief in de cultuurgraslanden te vestigen en het gaat ze, althans in het Maasland tot nu toe, niet zo slecht af. Het zal nog moeten blijken op welke plaats (naar toenemende mate van kriticiteit: Kievit - Scholekster - Grutto - Tureluur - Watersnip) de Wulp thuis hoort.

De Wulp heeft zich, blijkens de ligging nabij verstoringsgrenzen, reeds goed aan die vestoring aangepast.

Het fenomeen klustervorming, zoals ook duidelijk in Maasland is waargenomen, is nog niet te verklaren. Vergelijking van dit patroon met bodemkaart of grondwatertrappenkaart geeft vooralsnog geen verklaring voor dit fenomeen. Ogenscheinlijk geschiktere plaatsen in Maasland zijn juist (nog) niet door Wulpen bezet.

Adres: RIN, Kemperbergerweg 67, 6816 R M Arnhem.

Kaart 1. Overzicht van alle gelocaliseerde territoria van de Wulp in 1987 in het Maasland. Van de paren zijn de broedgegevens opgenomen in tabel 1.

TECHNISCHE AFGEVAARDIGDEN

SOVON DISTRIKTSKOORDINATOR OOST-BRABANT

Ernest van Asseldonk Sch. Kellenerstraat 68 6042 XH Roermond 04750-25780

COMMISSIE AVIFAUNA-ONDERZOEK PPD (namens het SOV)

Peter Key	Molenstraat 36	5087 BN Diessen	04254-1917
Sjef Benders	Wilhelminastraat 58	5721 KK Asten	04936-1367
Marco Bakermans	Klaproos 17	5527 KG Hapert	04977-5852

BESTUUR SOV

Voorzitter:

Ben de Ruyter Heibeeckstraat 40 5662 EG Geldrop 040-857391

Sekretaris:

Ad van Asten a.i.

Penningmeester:

Sjef Benders Wilhelminastraat 58 5721 KK Asten 04936-1367

Biologisch secretaris:

Ernest van Asseldonk	Sch. Kellenerstraat 68	6042 XH Roermond	04750-25780
Tom Heijnen	Boschdijk 1081	5626 AG Eindhoven	04909-2128

Overige leden:

Ad van Asten	Waalreseweg 73 a	5554 HB Valkenswaard	04902-41271
John Verreijken	Margrietlaan 59	5741 XL Beek en Donk	04929-

REDAKTIE "ROODBORSTTAPUIT"

Tom Heijnen	Boschdijk 1081	5626 AG Eindhoven	04909-2128
Maarten Helmich	Ackerdijkstraat 26	5212 GL Den Bosch	073-414861

SOV WAARNEMINGEN-ARCHIEF

Centrale contactpersonen:

Jon Boesten	De Mommers 12	5581 AL Waalre	04904-15276
Tom Heijnen	Boschdijk 1081	5626 AG Eindhoven	04909-2128

BETALINGEN

Te voldoen op gironummer 5617837 t.n.v. S. Benders, penningmeester SOV, Postbus 319, 5600 AH Eindhoven. Abonnement "De Roodborsttapuit" : voor leden van aangesloten werkgroepen Fl. 10,-, voor overige abonnees Fl. 20,-. Betreffende bedrag te voldoen op bovenvermeld gironummer onder vermelding van "Roodborsttapuit 19..". Oude nummers (ad Fl. 5,-) en kopieën van artikelen (ad f 0,30 per kopie) op aanvraag verkrijgbaar bij de penningmeester SOV.

DE ROODBORSTTAPUIT

Periodiek van het Samenwerkingsverband van Oost-Brabantse Vogelwerkgroepen
(SOV)

Jaargang 7

Nummer 1

April 1988

Redactie: Tom Heijnen (eindredactie), Maarten Helmich

Tekstverwerking: Jet van Asten

Lay Out: Ad van Asten

Tekeningen: Frank Neijts

SOV BERICHTEN

Archief mededeling nr. 2. Tom Heijnen. 1

SOVON BERICHTEN

BSP-resultaten breder bekeken. Ernest van Asseldonk. 2

NMF BERICHTEN

NMF berichten. Maarten Helmich. 10

KORTE MEDEDELINGEN

Het Kerkuilen project in Noord-Brabant.
M. Helmich en G. v.d. 12

LOPENDE ONDERZOEKEN

Overzicht van lopende onderzoeken 16

Oproep: Zwartkopmeeuwen in midden en oost Brabant 17

Natale dispersie van Sperwers (*Accipiter nisus*) in relatie tot de
populatie-uitbreiding in Noord-Brabant. Jan van Diermen. 18

Verslag van een onderzoek naar het voorkomen en het broedsucces van
de Wulp in het gebied van de Grote Rivieren in het voorjaar van 1987.
Leo van de Berg. 31